

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj SPD po znovusjednocení Německa do roku 2005

The development of the SPD between the reunification of Germany and 2005

Robert Jůza

Vedoucí práce: PhDr. Josef Straceny, CSc.

Studijní program: Učitelství pro střední školy

Studijní obor: N NJ-ZSV

2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vývoj SPD po znovusjednocení Německa do roku 2005 vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 24. 3. 2016

.....

podpis

Na tomto místě bych velice rád poděkoval panu PhDr. Josef Stracnému, CSc. za vedení mé práce, komentáře, připomínky a postřehy k ní a také za velmi milý přístup, s kterým jsem se u něj setkal.

ABSTRAKT

Tato diplomová práce pojednává o vývoji Sociálnědemokratické strany Německa (SPD) v letech 1990 – 2005. Na počátku tohoto období došlo ke znovusjednocení Německa, v jeho závěru skončilo koaliční vládnutí SPD a Zelených a SPD ztratila kancléřský post. V práci je nejprve krátce zrekapitulován poválečný vývoj SPD, jehož znalost je klíčová pro pochopení událostí po roce 1990. Další kapitoly jsou podle jednotlivých volebních období věnovány právě létům 1990 – 2005. Práce se zaměřuje na hlavní fenomény, které SPD ve zkoumaném období provázely. Pozornost je věnována např. stranickým diskuzím o hospodářské, sociální a zahraniční politice či personálním sporům v rámci SPD. Rozebrány jsou hlavní programové dokumenty SPD ve zkoumaném období. Předkládané informace jsou v práci shrnuty a zanalyzovány.

KLÍČOVÁ SLOVA

SPD, sociální demokracie, rudo-zelená koalice, německá politika, německý stranický systém

ABSTRACT

This master thesis focuses on the development of the Social Democratic Party of Germany (SPD) between the years 1990 and 2005. At the beginning of this period, Germany was reunited. At the end, the coalition government of the SPD and the Greens came to its end and the SPD lost the office of the Chancellor. The first chapter of this thesis summarizes the post-war development of the SPD, which is crucial for better understanding of the events after the year 1990. The following chapters are, in accordance with the election period focused on the period of 1990 – 2005. The main focus of this thesis are the important phenomena which were linked to the SPD during the analysed period. Attention is paid to the debates within the party regarding economic, social and foreign policy or personnel issues. The main program documents of the SPD from the years 1990 – 2005 are analysed. All the mentioned information is summarised and interpreted.

KEYWORDS

SPD, social democracy, red-green coalition, German politics, German party system

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Poválečný vývoj SPD před znovusjednocením Německa	11
2.1. Berlínský program SPD z roku 1989.....	14
3. Situace před volbami do Spolkového sněmu 1990	18
3.1. Postoj SPD k znovusjednocení Německa	19
3.2. SPD na území bývalé NDR	20
3.3. Program SPD pro volby do Spolkového sněmu 1990	21
4. Volební období 1990 – 1994.....	22
4.1. SPD na zemské úrovni.....	22
4.2. Předsednictví Björna Engholma a rozpory v SPD ohledně azylové politiky a zahraničních misí německé armády	23
4.3. Volba nového předsedy: pokračování personálních sporů	24
4.4. Program SPD pro volby do Spolkového sněmu 1994	25
5. Volební období 1994 – 1998.....	27
5.1. Personální spory během volebního období 1994 – 1998.....	27
5.2. Rozpory ohledně hospodářské politiky SPD	30
5.3. Program SPD pro volby do Spolkového sněmu v roce 1998	32
5.4. Volební kampaň SPD před volbami do Spolkového sněmu 1998.....	34
6. Volební období 1998 – 2002.....	36
6.1. Vznik rudo-zelené koalice	37
6.2. Hospodářská a sociální politika rudo-zelené vlády a odchod Oskara Lafontaine.....	38
6.3. Zahraniční politika rudo-zelené vlády	42
6.4. Volební kampaň před volbami do Spolkového sněmu 2002	44
6.5. Program SPD pro volby do Spolkového sněmu 2002	45
7. Volební období 2002 – 2005.....	48
7.1. Reformy druhé rudo-zelené vlády	49
7.2. Blížící se konec rudo-zeleného vládnutí.....	52
7.3. Vznik WASG a její společná kandidatura s PDS	52
7.4. Předčasné volby do Spolkového sněmu 2005	54
7.5. Bilance rudo-zeleného vládnutí	55
8. Závěr	57
Seznam použité literatury a zdrojů	62
Seznam využitých internetových stránek	63

1. Úvod

Sociálnědemokratická strana Německa (SPD)¹ se v německém stranickém systému těší výjimečnému postavení, které vychází z její dlouhé tradice i značného významu, který pro německou politiku má. Znalost různých etap jejího vývoje je základním předpokladem pro pochopení německé politiky i celého německého sociálního a kulturního prostředí.

SPD je mezi moderními německými politickými stranami tou nejstarší.² Za kořeny její existence lze považovat již rok 1863, kdy vznikl z iniciativy Ferdinanda Lassalleho Všeobecný německý dělnický spolek³. O šest let později následovalo založení Sociálnědemokratické dělnické strany⁴ okolo Augusta Bebela a Wilhelma Liebknechta. Obě organizace se roku 1875 spojily v Socialistickou dělnickou stranu⁵, aby roku 1890 získaly dnešní název SPD. Význam německé sociální demokracie postupně před první světovou válkou rostl, prvním sociálnědemokratickým kancléřem se však stal až Friedrich Ebert v počátcích Výmarské republiky. Během ní se SPD podílela na více vládách.⁶ V temném období let 1933 – 1945 byla sociální demokracie zakázaná a sociální demokraté perzekuováni.⁷

Po druhé světové válce se SPD etablovala jako jedna ze dvou velkých, masových politických stran v Německu. A právě jedním úsekem poválečného období se zabývá tato práce. Její název zní: *Vývoj SPD po znovusjednocení Německa do roku 2005*. Toto období je na začátku ohraničeno znovusjednocením Německa v roce 1990 a ve svém závěru koncem rudo-zeleného vládnutí SPD a Zelených v roce 2005, kdy sociální demokraté přišli o post kancléře a od té doby na vládní předsednictví stále čekají.

Vymezit zkoumané období právě roky 1990 a 2005 jsme se rozhodli z toho důvodu, že události těchto let vnímáme jako klíčové zlomy. O zásadní změně, kterou do německé politiky přineslo sjednocení obou německých republik, není potřeba hlouběji diskutovat. Proč však byl za konec zkoumaného období vybrán právě rok 2005, přestože i v následujících letech pokračovalo vládní angažmá SPD v rámci velké koalice? Domníváme se totiž, že úsilí sociální demokracie spělo po znovusjednocení Německa k zisku kancléřského postu, který

---

¹ V německém originále: Sozialdemokratische Partei Deutschlands

² Faulenbach; 2012; str. 2.

³ V německém originále: Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein.

⁴ V německém originále: Sozialdemokratische Arbeiterpartei.

⁵ V německém originále: Sozialistische Arbeiterpartei.

⁶ Decker, Neu; 2007; str. 381 – 382.

⁷ Walter; 2002; str. 99.

předtím SPD opustila spolu s Helmutem Schmidtem již v roce 1982.⁸ Jiný cíl ani masová strana, jakou SPD je, nemohla mít. Svého záměru sociální demokracie dosáhla v roce 1998, kdy se v pořadí třetím poválečným sociálnědemokratickým kancléřem stal Gerhard Schröder. Vládní předsednictví SPD poté trvalo do roku 2005. Následný vznik velké koalice již nebyl onou vysněnou metou sociální demokracie, spíše řešením, ke kterému došlo v důsledku absence jiných schůdných alternativ. Nadto již sociální demokracie v tomto období nehrála ve vládní politice hlavní roli, nýbrž se musela spokojit s pozicí rovnocenného vládního partnera svého tradičního konkurenta CDU/CSU. Po volbách do Spolkového sněmu 2009 SPD odešla do opozice, po následujících volbách v roce 2013 se sice do vlády vrátila, opět v rámci spolupráce s CDU/CSU, tentokrát však již jako výrazně slabší člen. Z těchto důvodů vnímáme rok 2005 jako druhý významný milník, kterým by tato práce měla být zakončena. V tomto roce byla totiž z našeho pohledu završena jedna etapa vývoje SPD po znovusjednocení Německa.

Na konci 80. a na počátku 90. let se svět zásadně změnil. Konec dějin⁹ však nenastal a i následující období bylo bohaté na významné události. Jak se SPD na novou realitu adaptovala a jaký byl její vývoj v letech 1990 – 2005? To je základní výzkumnou otázkou této práce. Ověřovány jsou tyto hypotézy. A) SPD ve zkoumaném období zasáhly zásadní programové rozpory ohledně jejího směřování. B) Tyto rozpory byly doplněny personálními spory. C) Hlavními oblastmi, které SPD v tomto období řešila, byly hospodářská a sociální politika. D) SPD se ve zkoumaném období politicky posunula do středu.

Pro členění této práce jsme zvolili chronologickou strukturu. Kromě úvodní a závěrečné kapitoly má práce 6 částí. Pro lepší pochopení vývoje SPD po znovusjednocení Německa považujeme za vhodné uvést nejdříve historický kontext stranické evoluce v období po druhé světové válce. Události čtyřicátých až osmdesátých let totiž představují důležité základy pozdějšího stranického života po roce 1990. Tomuto tématu je věnována druhá kapitola. V té užíváme pro označení Spolkové republiky Německo namísto v Československu dříve uváděné zkratky NSR zkratky SRN, která lépe odpovídá oficiálnímu německému názvu. V třetím úseku práce, v němž jsou krátce popsány události roku 1990, které se odehrály ještě před sloučením SRN a NDR, je prostor věnován postoji strany ke znovusjednocení či obnovení SPD na území Německé demokratické republiky. Následné čtyři kapitoly jsou vyčleněny hlavnímu motivu této práce. Období let 1990 až 2005 je rozděleno do kapitol podle

---

⁸ Niclauß; 2002; str 47.

⁹ Tohoto výrazu užíval Francis Fukuyama ve své slavné knize Konec dějin a poslední člověk.

jednotlivých volebních období mezi volbami do Spolkového sněmu. Ty jsou totiž vrcholem, ke kterému směřuje aktivita politických stran. Uvědomujeme si nicméně, že některé fenomény jsou dlouhodobějšího charakteru a nezapadají pouze do jednoho úseku ohraničeného volbami. V takovém případě jsou v této práci zařazeny v rámci kapitoly, do které se nejlépe hodí. Ve čtvrté části týkající se programového období 1990 – 1994 se práce věnuje hlavním stranickým programovým rozporům či personálním záležitostem v rámci SPD. Pátá kapitola se zaměřuje na volební období 1994 – 1998 a popsány v ní jsou pokračující personální spory i diskuze o hospodářské politice strany. Šestá kapitola se zabývá volebním obdobím 1998 – 2002 a konkrétně např. vznikem nové vlády pod vedením sociální demokracie či její pozdější politikou. V sedmé kapitole o volebním období 2002 – 2005 je prostor věnován hlavní reformní aktivitě rudo-zelené vlády nebo jejímu blížícímu se konci. V příslušných kapitolách jsou zároveň vždy zanalyzovány klíčové programové dokumenty či jiné materiály té doby.

V této práci se zabýváme především vývojem SPD na spolkové úrovni, která je i ve federalizovaném Německu z hlediska směřování celého státu klíčová. Nicméně tam, kde to je nutné nebo kde okolnosti na nižší rozhodovací úrovni hrály význačnou roli ve vztahu k centrální politice, tam je představeno i dění na nižší než celoněmecké úrovni.

K vývoji SPD v letech 1990 – 2005 chybí dostačující česká literatura. V práci proto čerpáme výhradně z literatury cizojazyčné, převážně té německé. Z publikací, které se věnují obecně historii SPD, můžeme zmínit např. knihu Heinricha Potthoffa a Susanne Millerové, která je v českých knihovnách dostupná v anglickém překladu pod názvem *The Social Democratic Party of Germany: 1848–2005*¹⁰ či poutavě psané dílo Franze Waltera *Die SPD: Vom Proletariat zur Neuen Mitte*.¹¹ Z knih, které se zaměřují na konkrétní aspekt politiky SPD, za vyzdvižení stojí např. dílo Sebastiana Nawrata *Agenda 2010 – ein Überraschungscoup?: Kontinuität und Wandel in den wirtschafts- und sozialpolitischen Programmdebatten der SPD seit 1982*¹² pojednávající o programových debatách SPD týkajících se hospodářské a sociální politiky nebo publikace Olivera Nachtweye *Marktsozialdemokratie: Die Transformation von SPD und Labour Party*¹³ o proměně německé sociální demokracie a britské Labouristické strany. Především v případě novějších událostí je možné čerpat i z internetových vydání německých deníků, týdeníků či jiných

---

¹⁰ Potthoff, Miller; 2006.

¹¹ Walter; 2002.

¹² Nawrat; 2012.

¹³ Nachtwey; 2009.

médií. Programové dokumenty SPD jsou k dispozici na stránkách sociální demokracii blízké nadace Friedricha Eberta.¹⁴ V případě citací z jakéhokoliv typu zdroje se jedná o autorův překlad. Originální znění textu je vždy uvedeno v poznámce pod čarou.

---

¹⁴ <http://library.fes.de/library/html/voll-prog-spec01.html>. Vyhledáno 5. 3. 2016.

2. Poválečný vývoj SPD před znovusjednocením Německa

Dlouhá tradice sociálnědemokratického hnutí sahající hluboko do 19. století sociální demokracie zavazovala a zároveň zajišťovala SPD přežití i v těžkých dobách německých dějin. Proto se nelze divit, že se mnoho bývalých členů sociální demokracie bezprostředně po konci druhé světové války zasadilo o obnovení činnosti strany. Prvním poválečným předsedou SPD se až do své smrti v roce 1952 stal Kurt Schumacher.¹⁵ Strana pod jeho vedením v západních okupačních zónách a později v SRN organizačně i programově navázala na období Výmarské republiky.¹⁶ Naprosto odlišná byla situace v sovětské okupační zóně a později v Německé demokratické republice, kde byla sociální demokracie přidružena ke komunistické straně a vznikla Socialistická sjednocená strana Německa (SED).¹⁷ Činnost sociální demokracie byla až do roku 1989 ve východním Německu zakázána.¹⁸

V prvních poválečných letech odmítala SPD sociálně tržní hospodářství podle koncepce Ludwiga Erharda, západní orientaci země i znovuvyzbrojení Německa. Ekonomický zázrak a realita východoněmeckého režimu však brzy změnila i postoje sociální demokracie.¹⁹ Cesta, kterou se západní část Německa vydala, se ukazovala jako správná, což potvrzovaly i výsledky voleb do Spolkového sněmu, v kterých SPD prohrávala s tehdy vládní CDU/CSU. V půlce padesátých let se v sociální demokracii začaly ozývat hlasy, které nabádaly, aby se strana zmodernizovala a otevřela širším společenským vrstvám. Tyto diskuze lze označit za první hlubší poválečné debaty ohledně směřování strany. Ke zlomu došlo po drtivě prohraných volbách v roce 1957, v kterých CDU/CSU získala nadpoloviční počet hlasů. Řetězec sociálnědemokratických neúspěchů počínající již v 20. letech přiměl stranu, aby se změnila.²⁰

Výsledkem sociálnědemokratické proměny byl nový program přijatý roku 1959 na sjezdu v Bad Godesbergu,²¹ který nahradil ještě předválečný Heideberský program a znamenal odklon od uzavřeného marxistického pohledu na svět a přihlášení se k pluralistickému a na základní hodnoty orientovanému socialismu.²² Nový program však nebyl jedinou podmínkou toho, aby se SPD stala pro početnou skupinu voličů i ostatní politické strany akceptovatelnou pro účast na vládě. V sociální demokracii zároveň převládl

¹⁵ Niclauff; 2002; str. 62.

¹⁶ Decker, Neu; 2007; str. 382.

¹⁷ V německém originále: Sozialistische Einheitspartei Deutschlands.

¹⁸ Niclauff; 2002; str. 63.

¹⁹ Decker, Neu; 2007; str. 382.

²⁰ Walter; 2002; str. 142 – 146.

²¹ Dowe, Klotzbach; 1990; str. 350.

²² Decker, Neu; 2007; str. 383.

vliv reformistů, který se projevil důležitou řečí Herberta Wehnera roku 1960 ve Spolkovém sněmu, v které de facto vyjádřil souhlas se zahraniční politikou Spolkové vlády.²³ Symbolem proměny byla i nominace mladého berlínského starosty Willyho Brandta na kandidáta na kancléře pro volby do Spolkového sněmu v roce 1961.²⁴ Brandtovo působení se zpočátku jevilo jako neúspěšné. Ve volbách roku 1961 i 1965 jako kancléřský kandidát SPD neuspěl a především po druhé prohře se zdálo, že jeho politická kariéra je u konce. Stal se však pravý opak. Začala zlatá éra Willyho Brandta i celé SPD.²⁵ Hlavní posun znamenal vstup SPD do velké koalice v roce 1966. „*Účast ve velké koalici byla pro sociální demokraty mocenskopoliticky bez pochyby důležitější než všechny vnitrostranické organizační a programové reformy. V ní mohli dokázat, že nebyli žádní pochybní bojovníci třídního boje a radikální znárodňovatelé soukromého vlastnictví, avšak seriózní, kompetentní a solidní politici.*“²⁶ Ve velké koalici získala SPD především posty ministrů zahraničí a hospodářství, tedy rezorty, kterým CDU vděčila za svoji poválečnou pověst „*přirozené vládní strany*“.²⁷ Ministři SPD ve svých rolích obstáli a sociální demokracie úspěšně prošla testem v klíčových oblastech západoněmecké politiky.²⁸

Zdárně zvládnuté působení ve velké koalici napomohlo SPD k tomu, aby po volbách v roce 1969 po téměř 40 letech opět získala kancléřský post, tentokrát v tzv. sociálněliberální koalici s FDP.²⁹ Na konci 60. let se SPD i pod vlivem světového a společenského dění posunula opět doleva a především objevila svoji přechodně odhozenou a zapomenutou ideologii.³⁰ Tématem zahraniční politiky sociálnědemokratického kancléře Willyho Brandta i celé SPD se stala východní politika usmíření s východoevropskými státy a uvolnění mezinárodního napětí. V roce 1972 dosáhla SPD ve volbách do Spolkového sněmu se ziskem 45,8% druhých hlasů historicky nejlepšího výsledku. K renesanci SPD napomohly nejen její vnitřní změny, ale i změny společenské, v první řadě nárůst životní úrovně a vzdělanosti, který změnil sociální strukturu společnosti a zároveň umožnil sociální vzestup voličům z dříve dělnických rodin. Nová střední třída byla SPD mnohem více nakloněna než

---

²³ Walter; 2002; str. 155.

²⁴ Niclauß; 2002; str. 68.

²⁵ Walter; 2002; str. 167 – 168.

²⁶ Tamtéž; str. 175. V německém originále: „*Die Beteiligung an der Großen Koalition war für die Sozialdemokraten machtpolitisch gewiß wichtiger als alle innerparteilichen Organisations- und Programmreformen. Hier konnten sie beweisen, daß sie keine finsternen Klassenkämpfer und radikalen Verstaatlicher privaten Eigentums waren, sondern seriöse, kompetente und solide Politiker.*“

²⁷ Tamtéž; str. 176. V německém originále: „*natürliche Regierungspartei*“.

²⁸ Niclauß; 2002; str. 68.

²⁹ Walter; 2002; 185.

³⁰ Tamtéž; str. 172 – 173.

v minulosti.³¹ Politika SPD měla mohutnou odezvu a podporu i mezi mladými lidmi a intelektuály. SPD masově přibývali noví členové.³²

Mnozí noví a mladí členové SPD se však hlásili k radikálně levicovým myšlenkám. Ve straně vznikaly konflikty mezi těmito radikály a tradičními členy, kteří byli svými postoji konzervativnější. V 70. letech se v SPD rozhořel další konflikt mezi středem a levicí.³³ Rozpory mezi těmito stranickými křídly ještě zesílily poté, co v roce 1974 vystřídal Willyho Brandta na postu kancléře jiný sociální demokrat Helmut Schmidt.³⁴ V období Schmidtových vlád dominoval politice SPD pragmatismus a krizový management.³⁵ Doba totiž nebyla tak optimistická jako dříve. Kyvadlo politické orientace SPD se pod Helmutem Schmidtem vychýlilo zpět do středu.³⁶

Po více než deseti letech sociálnědemokratického vládního předsednictví byl na počátku 80. let kancléřský post pro SPD již těžko udržitelný. Německo procházelo hospodářskou krizí a v mezinárodní politice panovalo napětí.³⁷ V září 1982 opustili ministři za FDP koaliční vládu a o další dva týdny později byla Helmutu Schmidtovi vyslovena konstruktivní nedůvěra. Novým kancléřem se stal křesťanský demokrat Helmut Kohl.³⁸ SPD odešla do opozice, v které zůstala i po volbách do Spolkového sněmu v roce 1983. V těch si CDU/CSU, která obdržela 48,8% druhých hlasů, zajistila společně s FDP pohodlnou většinu mandátů. SPD v těchto volbách volilo svým druhým hlasem 38,2% voličů.³⁹ Stranu pohltily vnitrostranické rozpory mezi levicí a středem.⁴⁰ Během opozičních let se o větší vliv ve straně začala hlásit nová generace politiků, kterou Willy Brand, jenž byl předsedou strany až do roku 1987,⁴¹ sám označoval za svá „vnoučata“.⁴² Tím jasně ukázal, komu má patřit budoucnost. Nejvýraznějšími osobnostmi z této generace byli Oskar Lafontaine a Gerhard Schröder,⁴³ muži, kteří měli zásadně určovat osud SPD v následujících desetiletích.

---

³¹ Tamtéž; str. 185.

³² Tamtéž; str. 188 – 190.

³³ Tamtéž; str. 194.

³⁴ Niclauß; 2002; str. 45.

³⁵ Decker, Neu; 2007; str. 383 – 384.

³⁶ Walter; 2002; str. 210.

³⁷ Tamtéž; str. 212 – 213.

³⁸ Niclauß; 2002; str. 47.

³⁹ https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1983.html. Vyhledáno 12. 2. 2016.

⁴⁰ Decker, Neu; 2007; str. 384.

⁴¹ Tamtéž; str. 385.

⁴² V německém originále: „Enkel“.

⁴³ Walter; 2002; str. 220.

Lafontaine, tehdy sárský ministerský předseda, se stal oblíbencem médií, s kterými uměl výborně komunikovat. Byl jiný než ostatní sociální demokraté. Nedržel se starých dogmat, naopak byl plně flexibilní. Své názory přizpůsoboval prostředí a času, v kterém je říkal. Naděje vzbuzoval u zástupců podnikatelských svazů i mnoha levicových členů a příznivců SPD. Vypadalo to, že strana našla vhodného kandidáta na kancléře.⁴⁴ Jenže ve volbách v roce 1990, prvních po znovusjednocení Německa, získala sociální demokracie s Lafontainem jako kandidátem na kancléře v čele pouze 33,5% druhých hlasů, což byl nejhorší výsledek od roku 1957. Lafontaine totiž neodhadl duch tehdejší doby a jeho skeptický postoj ke sjednocení Německa se jemu i celé sociální demokracii vymstil.⁴⁵ SPD vstoupila do nové reality velmi oslabená a zastíněná „kancléřem jednoty“⁴⁶ Helmutem Kohlem.

Do pozměněné doby vkročila SPD vybavena i novým základním stranickým programem, který byl schválen v prosinci 1989 v Berlíně.⁴⁷ Ten byl orientován na moderní témata pozdních 80. let jako ekologie, důstojné pracovní podmínky nebo mírová politika, nepočítal však s odlišnými poměry, které přineslo znovusjednocení Německa a konec studené války.⁴⁸ Německo, Evropu i celý svět čekala nová éra. Přestože v těchto podmínkách nehrál Berlínský program významnou roli,⁴⁹ nahrazen byl až Hamburským programem z roku 2007.⁵⁰ Po celé období vývoje SPD od znovusjednocení Německa až po rok 2005 tak oficiální programovým dokumentem strany byl právě Berlínský program. I z tohoto důvodu v následující kapitole zanalyzujeme jeho obsah.

2.1. Berlínský program SPD z roku 1989

Berlínský program SPD byl pod vedením tehdejšího předsedy Willyho Brandta připravován již od roku 1984. Po Brandtově odstoupení z čela strany v roce 1987 převzal vedení programové komise nový předseda Hans-Jochen Vogel. Konečný návrh programu byl hotový v březnu 1989 a ještě téhož roku byl dne 20. prosince schválen na sjezdu SPD v Berlíně, kam byl stranický sněm vzhledem k tehdejším událostem přesunut z Brém.⁵¹

---

⁴⁴ Tamtéž; str. 222 – 225.

⁴⁵ Tamtéž; str. 225.

⁴⁶ V německém originále: „Kanzler der Einheit“.

⁴⁷ Dostupné online: <http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/retro-scans/fa90-00398.pdf>; vyhledáno 17. 1. 2016.

⁴⁸ Niclauß; 2002; str. 72.

⁴⁹ Decker, Neu; 2007; str. 391.

⁵⁰ <https://www.spd.de/partei/organisation/das-grundsatzprogramm/>. Vyhledáno 17. 1. 2016.

⁵¹ Dowe, Klotzbach; 1990; str. 371 – 372.

Program se dělí celkem do pěti částí. První, úvodní úsek nese název *Co chceme*.⁵² vyjmenovává základní přání a představy SPD, jak by měla být společnost, Německo i svět uspořádány. Začíná: „*My sociální demokraté, ženy a muži, bojujeme za mírový svět a životaschopnou přírodu, za člověku důstojnou, sociálně spravedlivou společnost. Chceme zachovat, co je hodné zachování, odvrátit život ohrožující rizika a dodávat odvalu k usilování o pokrok.*“⁵³ I v dalších řádcích je světový mír důležitým aspektem úvodní části programu SPD. Sociální demokraté se v duchu tehdejší doby vyslovují proti zbrojení a naopak pro spolupráci Západu a Východu a také za práva zemí třetího světa. SPD dále volá po ekologickém přístupu k planetě a přírodě, rovnosti žen a mužů i rovnosti v dalších společenských kategoriích. SPD se vyslovuje i za sociální spravedlnost a důstojné pracovní možnosti pro všechny.⁵⁴ Tyto úvodní řádky v sobě koncentrují hlavní poselství celého programu.

Druhá část Berlínského programu se nazývá *Základy naší politiky*⁵⁵ a je v ní zrekapitulována historická zkušenost sociálnědemokratického hnutí a jeho základní hodnoty. Popsány jsou historické kořeny strany, její vnímání člověka, lidských práv a politiky. Dále jsou vyloženy základní hodnoty demokratického socialismu, za které SPD vnímá svobodu, spravedlnost a solidaritu a také ekologickým a pacifistickým způsobem popsán „svět, v kterém žijeme“. ⁵⁶ V této pasáži svého programu se SPD s ohledem na minulost hlásí k jinému společenskému a hospodářskému uspořádání než je to kapitalistické: „*Občanské revoluce moderní doby se svobodou, rovností a bratrstvím více zaklínaly, než aby je uskutečnily. Proto dělnické hnutí zažalovalo ideály těchto revolucí: Solidární společnost se stejnou svobodou pro všechny lidi. Je jeho základní historickou zkušeností, že opravy kapitalismu nedostačují. Je potřeba nový hospodářský a společenský řád.*“⁵⁷ SPD totiž vnímala svobodu v širším smyslu než pouhém nezasahování do života člověka. K opravdové svobodě totiž patří i základní materiální zajištění, aby bylo vůbec uskutečnitelné využívat možností, které demokratické státní uspořádání nabízí: „*Jen ten, kdo je dostatečně sociálně*

---

⁵² V německém originále: *Was wir wollen*.

⁵³ <http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/retro-scans/fa90-00398.pdf>; str. 5. Vyhledáno 21. 1. 2016.

V německém originále: „*Wir Sozialdemokraten, Frauen und Männer, kämpfen für eine friedliche Welt und lebensfähige Natur, für eine menschenwürdige, sozial gerechte Gesellschaft. Wir wollen Bewahrenswertes erhalten, lebensbedrohende Risiken abwenden und Mut machen, Fortschritt zu erstreiten.*“

⁵⁴ Tamtéž; str. 5.

⁵⁵ V německém originále: *Die Grundlagen unserer Politik*.

⁵⁶ Tamtéž; str. 10. V německém originále: „*die Welt, in der wir leben*“.

⁵⁷ Tamtéž; str. 6. V německém originále: „*Die bürgerlichen Revolutionen der Neuzeit haben Freiheit, Gleichheit und Brüderlichkeit mehr beschworen als verwirklicht. Deshalb hat die Arbeiterbewegung die Ideale dieser Revolutionen eingeklagt: Eine solidarische Gesellschaft mit gleicher Freiheit für alle Menschen. Es ist ihre historische Grunderfahrung, daß Reparaturen am Kapitalismus nicht genügen. Eine neue Ordnung von Wirtschaft und Gesellschaft ist nötig.*“

zajištěn, může využít svoji šanci ke svobodě. Také kvůli svobodě chceme rovné životní šance a rozsáhlé sociální zajištění.“⁵⁸

V třetí části se SPD v duchu celkového pacifistického vyznění a zaměření programu věnuje míru a mezinárodní bezpečnosti. Sociální demokracie označuje mír za svůj úkol, neznamená pro ni však pouhou absencí válek, nýbrž širokou mezinárodní spolupráci v mnoha ohledech: „*Mír neznamená pouze klid zbraní, mír znamená také soužití národů bez násilí, vykořisťování a útlaku. Mírová politika zahrnuje také spolupráci národů v otázkách ekonomie, ekologie, kultury a lidských práv.*“⁵⁹

Nejdelší a stěžejní částí Berlínského programu SPD je jeho čtvrtá kapitola, v které jsou detailně rozepsány postoje strany. Tato část nese název *Svobodná, spravedlivá a sociální společnost: Nová kultura soužití a spolupráce*⁶⁰ a dále se člení do čtyř podkapitol. Tématem první z nich je především zrovnoprávnění všech osob bez ohledu na jejich pohlaví, věk či původ. V druhé podkapitole SPD předkládá svůj pohled na práci i volnočasové záležitosti. Třetí úsek řeší sociální záležitosti a zdravotnictví, čtvrtý ekologii a ekonomiku, které jsou v celém Berlínském programu vnímány jako navzájem propojené a silně se ovlivňující oblasti. Pátá část se zabývá demokracií, státem a společností.⁶¹

Závěrečná pátá část programu SPD nabádá k zásadní reformě společnosti. SPD předkládá svoji vizi budoucnosti, příští „*nový, lepší řád*“,⁶² který by měl spočívat ve světě spolupráce, míru, sociální spravedlnosti, ekologického a sociálního hospodářství, dobrého životního prostředí a dobrých podmínek pro život, důstojné práce, rovnosti a solidarity bez ohledu na vnější i vnitřní charakteristiky člověka a vzájemného porozumění mezi lidmi.⁶³

Berlínský program SPD je svým zaměřením orientován na tradiční levicová témata, jako je mírová politika, sociální záležitosti a otázky práce a její důstojné podoby či emancipace a zrovnoprávnění všech znevýhodněných skupin obyvatelstva. Zároveň jsou tyto motivy pojaty moderním a pokrokovým způsobem, který odpovídá době vzniku tohoto dokumentu. Jak už však bylo výše zmíněno, svět v době přijetí Berlínského programu

---

⁵⁸ Tamtéž; str. 9. V německém originále: „*Nur wer sich sozial ausreichend gesichert weiß, kann seine Chance zur Freiheit nutzen. Auch um der Freiheit willen wollen wir gleiche Lebenschancen und umfassende soziale Sicherung.*“

⁵⁹ Tamtéž; str. 12. V německém originále: „*Frieden bedeutet nicht nur das Schweigen der Waffen, Frieden bedeutet auch das Zusammenleben der Völker ohne Gewalt, Ausbeutung und Unterdrückung. Friedenpolitik umfaßt auch Zusammenarbeit der Völker in Fragen der Ökonomie, Ökologie, Kultur und Menschenrechte.*“

⁶⁰ V německém originále: *Die freie, gerechte und soziale Gesellschaft: Eine neue Kultur des Zusammenlebens und Zusammenwirkens*

⁶¹ Tamtéž; str. 17 – 50.

⁶² Tamtéž; str. 51. V německém originále: „*eine neue, bessere Ordnung*“

⁶³ Tamtéž; str. 51.

procházel fundamentálními změnami a pro německou politiku vyvstaly po znovusjednocení nové zásadní problémy, s kterými Berlínský program nepočítal a ani počítat nemohl.

Berlínský program byl později, před volbami do Spolkového sněmu v dubnu 1998, upraven na sjezdu SPD v Lipsku.⁶⁴ Jeho obsah však nedoznal zásadních změn.⁶⁵ Sociální demokracie tak po roce 1990 disponovala základním programem, který se však minul dobou, a proto ho v této historické etapě příliš neakcentovala.⁶⁶

---

⁶⁴ <https://www.spd.de/partei/organisation/das-grundsatzprogramm/>. Vyhledáno 21. 1. 2016.

⁶⁵ Pozměněná podoba Berlínského programu je dostupná online: <http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/retro-scans/fa98-07828.pdf>. Vyhledáno 21. 1. 2016.

⁶⁶ Decker, Neu; 2007; str. 391.

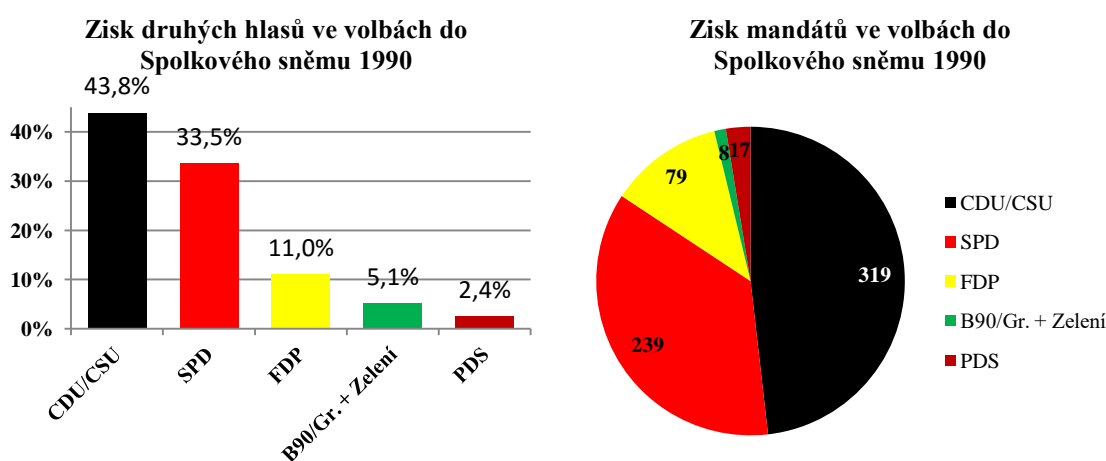
3. Situace před volbami do Spolkového sněmu 1990

Již v predešlé kapitole jsme zmínili, že volební zisk SPD ve volbách do Spolkového sněmu konaných 2. prosince 1990 znamenal pro SPD zklamání. Sociální demokracie se ziskem 33,5% druhých hlasů výsledkově vrátila do padesátých let.⁶⁷ Volby jasně vyhrála CDU/CSU, která dohromady obdržela 43,8% druhých hlasů. Nic nebránilo tomu, aby společně s FDP, která obdržela 11% druhých hlasů, pokračovala ve vládní spolupráci. Do Spolkového sněmu se díky opatření, kdy pětiprocentní uzavírací klauzule nutná pro vstup do Spolkového sněmu platila výjimečně odděleně pro bývalé východní a západní Německo dostala i PDS, nástupnická strana SED a spojení východoněmeckých Bündnis 90 a Zelených. Západoněmečtí Zelení neuspěli.⁶⁸

Důvodem špatného výsledku SPD byl kromě popularity Helmuta Kohla především skeptický postoj stranického kandidáta na kancléře Oskara Lafontaine ke znovusjednocení Německa.⁶⁹ Úspěch neslavilo ani Lafountainovo zaměření na sociální a ekologická témata a stylizace do pozice západního internacionalisty.⁷⁰ Nutno dodat, že Lafountainově politickým pozicím odpovídal i volební program sociální demokracie. Ústředním bodem voleb do Spolkového sněmu bylo německé znovusjednocení, nikoliv ekologická a sociální témata 80. let.⁷¹

⁶⁷ Potthoff, Miller; 2006; str. 331.

⁶⁸ https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1990.html. Vyhledáno 30. 1. 2016.

Pozn.: Uzavírací klauzule v roce 1990 platila odděleně pro západní a východní Německo. PDS uspěla ve východní části země. Decker, Neu; 2007; str. 316.

Západní Zelení a východní B90/Gr. kandidovali odděleně. Uspěli pouze B90/Gr. ve východní části země. Niclauß; 2002; str. 111.

⁶⁹ Tamtéž; str. 73.

⁷⁰ Potthoff, Miller; 2006; str. 331.

⁷¹ Nawrat; 2012; str. 76 – 77.

3.1. Postoj SPD k znovusjednocení Německa

Pro SPD bylo téma znovusjednocení Německa celkově ožehavé. Ve straně intenzivně probíhala diskuze, zda by se SRN a NDR měly opravdu spojit. Postupem času vykryštovaly dvě skupiny. Na jedné straně stáli především starší představitelé SPD v čele s Willy Brandtem a předsedou SPD Hansem-Jochenem Vogelem, kteří se v souladu s politikou Helmuta Kohla zasazovali za znovusjednocení, proti byla především mladší generace Brandtových „vnoučat“, nejhlasitěji právě Oskar Lafontaine, která věrna internacionalistické tradici SPD prosazovala zachování dvou německých států.⁷² Kosmopolitní „vnoučata“ se obecně těžko vyrovnávala s ideou německého národa, kterou znovusjednocení Německa vyvolávalo.⁷³ Oponenti znovusjednocení se také obávali o křehkou mírovou stabilitu v Evropě a prostor pro integrování obou německých států viděli ve sjednocené Evropě. Nakonec však v SPD převážil postoj prosazující znovusjednocení, stranického předsedu Vogela to však stálo značné úsilí.⁷⁴ Oskar Lafontaine, osobně zastávající jiný postoj, tak nebyl v lehké pozici. Navíc mu mnoho sociálních demokratů, včetně Helmuta Schmidta, ani úspěch nepřálo.⁷⁵ V té době se Lafontaine rozkmotřil i s Willy Brandtem,⁷⁶ jehož byl dříve oblíbencem.⁷⁷ Lafontaine později ve svých memoárech vzpomínal, že dokonce uvažoval o tom, že kandidaturu na kancléře přenechá někomu jinému. Přemýšlel prý i o Willy Brandtovi, nikdo se však tohoto nelehkého úkolu nechtěl chopit. „*Poprosil jsem ... ho (Willyho Brandta; pozn. autora), aby za SPD kandidoval na kancléře on sám, protože se u východních Němců těšil velké úctě. (...) Willy Brandt odmítl a byl stejně málo ochotný převzít kandidaturu na kancléře jako Hans-Jochen Vogel nebo příslušníci skupiny vnoučat, u kterých jsem ještě jednou vyzvídal.*“⁷⁸ Sám Lafontaine však také nebyl bezkonfliktním a jednoduchým spolupracovníkem pro ostatní členy SPD. Poměry ve straně stěžovala jeho komplikovaná povaha. „*Tento tvrdohlavý a arogantní politik ze Sárska neměl žádné pochopení pro svoje nedostatky, neustále naříkal nad nedostatkem solidarity a byl citlivý na*

---

⁷² Faulenbach; 2012; str. 111.

⁷³ Potthoff, Miller; 2006; str. 332.

⁷⁴ Faulenbach; 2012; str. 111.

⁷⁵ Potthoff, Miller; 2006; str. 331.

⁷⁶ Faulenbach; 2013; str. 115.

⁷⁷ Walter; 2002; str. 221.

⁷⁸ Lafontaine; 1999; str. 21. V německém originále: „*Ich ... bat ihn (Willy Brandt; pozn. autora), die Kanzlerkandidatur der SPD selbst zu übernehmen, da er ja bei den Ostdeutschen in hohem Ansehen stand. (...) Willy Brandt lehnte ab und war genausowenig wie Hans-Jochen Vogel oder Mitglieder der Enkelriege, bei denen ich noch einmal vorgefühlt hatte, bereit, die Kanzlerkandidatur zu übernehmen.*“

jakýkoliv náznak kritiky.“⁷⁹ Bez ohledu na to, kdo nese za neúspěch SPD hlavní díl viny, stal se Oskar Lafontaine jeho symbolem.

3.2. SPD na území bývalé NDR

Situace SPD před volbami v roce 1990 byla složitá i kvůli postavení strany ve východním Německu. Na rozdíl od CDU a FDP, které se spojily s již existujícími východoněmeckými stranami, musela SPD svoji stranickou a členskou základnu ve východní části Německa teprve vybudovat.⁸⁰ Cesta k tomu nabyla jednoduchá. Na podzim 1989, přesně 7. října v den 40. výročí založení NDR, byla v malém městečku Schwante severně od Berlína založena Sociálnědemokratická strana (SDP).⁸¹ Iniciativa k tomuto kroku vzešla od evangelických farářů Martina Gutzeita a Markuse Meckela. V porovnání s jinými opozičními skupinami, které chtěly především navázat dialog s režimem, se v tomto případě jednalo o čin, který se přímo dotýkal celého systému fungování NDR. Zakladatelé strany totiž žádali parlamentní demokracii, sociálně tržní hospodářství, dělbu moci a právní stát. Nesnili o třetí cestě, ale o obdobném systému, který fungoval v SRN. Atraktivita strany se začala rychle šířit i vně protestantské církve. Zároveň se nová strana, která byla založena bez vědomí západoněmecké SPD, pokoušela navázat se západoněmeckou sociální demokracií spolupráci. V SPD nakonec převážilo mínění, že by družba měla být podporována. V únoru 1990 se v Lipsku konal sjezd SDP, tehdy už přejmenované na SPD. Za čestného předsedu strany byl zvolen Willy Brandt. Sjezdu se zúčastnil i Oskar Lafontaine, který se ale nedokázal odpoutat od svého vlašného vztahu k revoluci v NDR, čímž vyvolal značné rozčarování mezi východními sociálními demokraty. Ve volbách do východoněmecké Lidové sněmovny SPD doplatila na to, že byla organizačně oddělená od západoněmecké SPD (na rozdíl od CDU) a získala jen 21,9% hlasů. Přesto po volbách vstoupila do velké koalice. V době znovusjednocení Německa tak byla SPD na východě vládní stranou, na západě opoziční, navíc v popředí s Oskarem Lafontainem jako kandidátem na kancléře, což vedlo k rozporům. Přesto se 27. září 1990, tedy ještě před znovusjednocením Německa, obě německé sociálnědemokratické strany spojili na ceremonii v Berlíně.⁸²

---

⁷⁹ Potthoff, Miller; 2006; str. 332. V anglické verzi: „*The stubborn and cocky Saarlander had not an iota of insight into his own shortcomings, was constantly lamenting the lack of solidarity, and was sensitive to any suggestion of criticism.*“

⁸⁰ Niclauß; 2002; str. 73.

⁸¹ Tamtéž; str. 73. V německém originále Sozialdemokratische Partei.

⁸² Faulenbach; 2012; str. 112 – 116.

3.3. Program SPD pro volby do Spolkového sněmu 1990

Jak již bylo zmíněno v minulé kapitole, volební program SPD z roku 1990 se orientoval na sociální a ekologická témata. Tomu odpovídá i jeho samotný název *Nová cesta: ekologicky, sociálně a hospodářsky silná*.⁸³ Program začíná krátkou formulací, o které se dá říci, že oslavuje znovusjednocení Německa: „*Stojíme na prahu nové epochy. Poválečné období je u konce, rozdělení Německa překonané. Co k sobě patří, to se spojilo. Němci opět žijí v jednom státě. Ted' jde o to zlepšit životní podmínky lidí. Toto je velký úkol blízké budoucnosti.*“⁸⁴ Zároveň však již v tomto úseku program směřuje svoji pozornost k životním podmínkám lidí, které pro něj jsou klíčové a odvrací pozornost od znovusjednocení Německa, kterému je v programu v dalších kapitolách věnováno poměrně málo prostoru. Celá první část se týká environmentálních témat, jako je ekologické zdanění a další ekologické odvody či ekologická legislativa. Druhá část programu je věnována sociální otázce. SPD v ní slibuje nová pracovní místa, kterých by mělo být dosaženo především skrze investice, lepší systém sociálního zabezpečení a usnadnění sladění pracovního a rodinného života. Poslední část programu SPD se zabývá zlepšením životních podmínek i v dalších oblastech. SPD se v tomto úseku vrací k znovusjednocení Německa a poukazuje na skutečnost, že nové spolkové země budou potřebovat masivní pomoc. V této části však SPD slibuje i převzetí větší zodpovědnosti za osud zemí třetího světa, pokračování v mírové politice či lepší státní správu.⁸⁵ Volební program SPD z roku 1990 je však primárně orientován na ekologická, sociální a hospodářská témata.

---

⁸³ Program dostupný online: <http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/retro-scans/fa90-05465.pdf>. Vyhledáno 31. 1. 2016. V německém originále: *Der Neue Weg: ökologisch, sozial, wirtschaftlich stark*.

⁸⁴ Tamtéž; str. 5. V německém originále: „*Wir stehen an der Schwelle einer neuen Epoche. Die Nachkriegszeit ist zu Ende, die deutsche Teilung überwunden. Was zusammengehört, hat zusammengefunden. Die Deutschen leben wieder in einem Staat. Jetzt geht es darum, die Lebensbedingungen der Menschen zu verbessern. Dies ist die große Aufgabe der nahen Zukunft.*“

⁸⁵ Tamtéž.

4. Volební období 1990 – 1994

4.1. SPD na zemské úrovni

Na počátku 90. let byla SPD na spolkové úrovni oslabená, celoněmecké politice dominoval Helmut Kohl. O to lépe se jí však tehdy dařilo na úrovni jednotlivých spolkových zemí, přesněji řečeno v těch západoněmeckých. V květnu 1991 měli sociální demokraté celkem 9 ministerských předsedů, z toho 8 ve starých spolkových zemích.⁸⁶ Konkrétně se jednalo o Braniborsko, Brémy, Dolní Sasko, Hamburk, Hesensko, Porýní-Falc, Sársko, Severní Porýní-Vestfálsko a Šlesvicko-Holštýnsko.⁸⁷ Tato skutečnost vedla k výkyvu moci na zemskou úroveň a decentralizaci strany.⁸⁸ SPD a její regionální politici drželi značnou moc ve Spolkové radě (*Bundesrat*; pozn. autora). Mohli tak na rozdíl od sociálnědemokratických politiků ve Spolkovém sněmu (*Bundestag*; pozn. autora), kteří seděli v opozičních lavicích, vykonávat reálnou mocenskou politiku. Jejich soudržnost však nebyla dostatečně pevná, což se ukázalo např. v roce 1991, kdy se Brandenbursko pod vedením SPD oddělilo od ostatních spolkových zemí, v kterých také vládla sociální demokracie a podpořilo návrh na zvýšení DPH. Různé spolkové země totiž měly rozdílné zájmy, které byly silnější než společná příslušnost jejich vedoucích politiků k SPD.⁸⁹ Přesto platilo, že v západní části Německa SPD v roce 1991 na zemské úrovni dominovala. Vzhledem k výše popsaným organizačním obtížím strany na území bývalé NDR však měla sociální demokracie problémy uchytit se v nových spolkových zemích. Jediným ministerským předsedou za SPD v této části země byl Manfred Stolpe v Braniborsku. Zde sociální demokracie v zemských volbách, které se v nových spolkových zemích konaly v říjnu 1990, uspěla především díky jeho výrazné osobnosti a pověsti, které se těšil za svoji činnost v evangelické církvi. V ostatních zemských volbách ve východním Německu triumfovala CDU.⁹⁰ O čtyři roky později, ve volbách do zemských sněmů v roce 1994 se již SPD podařilo v nových spolkových zemích zapustit kořeny. V Meklenbursku-Předním Pomořansku, Sasku-Anhaltsku i Durynsku získala okolo 30% hlasů, v Braniborsku dokonce obhájila vítězství a získala nadpoloviční většinu hlasů. Pouze Sasko se ziskem pouhých 16,6% hlasů zůstalo pro sociální demokraty „zakleté“.⁹¹

---

⁸⁶ Faulenbach; 2012; str. 117.

⁸⁷ Nawrat; 2012; str. 75 – 76.

⁸⁸ Faulenbach; 2012; str. 117.

⁸⁹ Potthoff, Miller; 2006; str. 343 – 344.

⁹⁰ Tamtéž; str. 333.

⁹¹ Tamtéž; str. 338. Volební výsledky v Durynsku:

<http://www.wahlen.thueringen.de/datenbank/wahl1/wahl.asp?wahlart=LW&wJahr=1994&zeigeErg=Land>.
Vyhledáno 2. 2. 2016.

4.2. Předsednictví Björna Engholma a rozpory v SPD ohledně azylové politiky a zahraničních misí německé armády

V roce 1991 oznámil tehdejší předseda SPD Hans-Jochen Vogel, že nebude opětovně kandidovat na post předsedy strany. Jeho nástupcem se stal ministerský předseda ze Šlesvicka-Holštýnska Björn Engholm,⁹² další příslušník generace „vnoučat“. Engholm platil za umírněného sociálního demokrata a odlišně od Oskara Lafontaine neinklinoval k populismu.⁹³ Za svůj styl vedení byl nicméně hojně kritizován.⁹⁴ Byl považován za slabého politika, který nedokáže stranu sjednotit. Proti Engholmovi však toho času mluvila i ona decentralizovaná struktura stranického vedení, jež bylo rozseto doslova po celém Německu. „*Stranický předseda (Engholm; pozn. autora) sídlil u Baltského moře, jeho nejdůležitější zástupce (Lafontaine; pozn. autora) čekal nedaleko od francouzské hranice na svoji druhou šanci a nově se prosazující tváře byly připraveny v Hannoveru (Schröder; pozn. autora) a Mohuči (Scharping; pozn. autora) ve startovních blocích.*“⁹⁵ Přesto však v době Engholmova předsednictví řešila SPD dvě klíčové otázky jejího politického a programového směřování a v obou prosadil tehdejší první muž strany svoji vůli. Jednalo se o zpřísnění azylové politiky a případné angažmá německé armády v zahraničních misích pod velením OSN.⁹⁶ Pod tlakem značného počtu žadatelů o azyl, kteří do Německa z velké části přicházeli z ekonomických důvodů, schválila SPD na mimořádném sněmu v Bonnu roku 1992 přes velký odpor početné části strany nový, přísnější přístup k této otázce.⁹⁷ Příslušné zákony byly později ve Spolkovém sněmu odhlasovány i většinou zákonodárců za SPD.⁹⁸ Změna sociálnědemokratické politiky byla způsobena tlakem politiků SPD na místní úrovni. Znovu se projevil tradiční rozdíl mezi stranickými aktivisty, kteří byli jako obvykle více slyšet a názory širší a pasivnější stranické základny.⁹⁹ I téma vojenských misí německé armády bylo tímto rozporem značně ovlivněno. Na brémském sjezdu strany v roce 1991 schválili delegáti účast na mírových misích modrých přileb OSN, odmítli však jakoukoliv účast Bundeswehru na intervencích pod patronátem OSN. O rok později posvětil sjezd v Bonnu i změnu ústavy, která umožňovala nasazení německé armády v mírových misích. Pacifistická tradice strany

---

⁹² Niclauß; 2002; str. 73.

⁹³ Faulenbach; 2012; str. 116.

⁹⁴ Niclauß; 2002; str. 73.

⁹⁵ Walter; 2002; str. 232. V německém originále: „*Der Parteivorsitzende (Engholm; pozn. autora) residierte an der Ostsee, sein wichtigster Stellvertreter (Lafontaine; pozn. autora) wartete nahe der Grenze zu Frankreich auf seine zweite Chance, und die neuen Aufsteiger saßen in Hannover (Schröder; pozn. autora) und in Mainz (Scharping; pozn. autora) in den Startlöchern.*“

⁹⁶ <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-13855320.html>. Vyhledáno 2. 2. 2016.

⁹⁷ Faulenbach; 2012; str. 119.

⁹⁸ Niclauß; 2002; str. 75.

⁹⁹ Potthoff, Miller; 2006; str. 336.

však byla nadále velmi silná. Teprve události v bývalé Jugoslávii, především masakr ve Srebrenici, jasně změnily postoj sociálních demokratů, takže účast německých vojáků na misích IFOR a SFOR v Bosně a Hercegovině získala podporu většiny sociálnědemokratických zákonodárců.¹⁰⁰ V té době už Björn Engholm nebyl předsedou sociální demokracie. Odstoupil v květnu 1993 kvůli křivé výpovědi v Barschelově aféře.¹⁰¹ Pro Engholma tento důvod musel být poněkud smutným, protože byl v tomto případě mnohem více obětí než viník.¹⁰² Jeho předsednictví německé sociálnědemokratické straně nicméně skončilo.

4.3. Volba nového předsedy: pokračování personálních sporů

Po odstoupení Björna Engholma měli nového předsedu strany zvolit samotní členové SPD.¹⁰³ Přímá volba, ke které sociální demokracie sáhla, byla mnohem více odrazem slabosti strany v rozhodování a zmatku a nerozhodnosti mezi vedoucími sociálními demokraty, než projevem důvěry v přímou demokracii.¹⁰⁴ Účast na hlasování byla překvapivě vysoká (56,6%), předsedou byl zvolen ministerský předseda z Porýní-Falce Rudolf Scharping, který získal 40,3% hlasů a porazil Gerharda Schrödera, jenž obdržel 33,2% hlasů i Heidemarie Wieczorkovou-Zeulovou, pro kterou hlasovalo 26,5% zúčastněných.¹⁰⁵ Tato bývalá předsedkyně mládežnické organizace SPD zvané Jusos patřila ke krajnímu levému křídlu strany, sebrala proto voliče Gerhardu Schröderovi, který vystupoval jako střední cesta mezi oběma kandidáty. Takto to vnímal i Gerhard Schröder: „*Rozhodnutí pro Rudolfa Scharpinga padlo skrze Heidi Wieczorkovou-Zeulovou. Pokud by se postupovalo plně racionálně, muselo by spočívat v užší volbě* (pouze dvou kandidátů; pozn. autora).“¹⁰⁶ 25. června 1993 potvrdila stranická konference v Essenu výsledek členského hlasování. Rudolf Scharping si za stranického manažera vybral Güntera Verheugena, bývalého generálního sekretáře FDP, který na protest proti změně politiky svobodných demokratů v roce 1982 stranu opustil a přestoupil k SPD. Tato volba byla jasným signálem pro FDP, s kterou Scharping vládl v Porýní-Falci.

---

¹⁰⁰ Faulenbach; 2012; str. 120.

¹⁰¹ Potthoff, Miller; 2006; str. 344.

¹⁰² Před volbami do zemského sněmu Šlesvicka-Holštýnska v roce 1987 použil tehdejší křesťanskodemokratický ministerský předseda Uwe Barschel na kandidáta SPD Björna Engholma ve snaze o jeho dehonestaci nezákonné prostředky jako např. sledování či přípravu falešných dokumentů, které měly dokazovat smyšlené daňové podvody. Björn Engholm později tvrdil, že o se o těchto skutečnostech dozvěděl teprve z médií, což zřejmě nebyla pravda. <http://www.ndr.de/kultur/geschichte/chronologie/Der-Fall-Barschel-Eine-Chronologie,barschelchronologie2.html>. Vyhledáno 25. 2. 2016.

¹⁰³ Niclauß; 2002; str. 73.

¹⁰⁴ Potthoff, Miller; 2006; str. 344 – 345.

¹⁰⁵ Niclauß; 2002; str. 73.

¹⁰⁶ Anda, Kleine; 1998; str. 143. V německém originále: „*Die Entscheidung für Rudolf Scharping ist durch Heidi Wieczorek-Zeul gefallen. Wenn man ganz rational vorgegangen wäre, hätte man auf einer Stichwahl bestehen müssen.*“

Svémi kroky jasně ukázal, že hodlá mířit na politický střed.¹⁰⁷ Scharping následně převzal i roli kancléřského kandidáta SPD.¹⁰⁸ Stranu však do voleb v roce 1994 nevedl sám, hlavní roli hrála tzv. Troika, v které byli kromě Scharpinga zastoupeni i Oskar Lafontaine a Gerhard Schröder.¹⁰⁹ A jejich spolupráce nebyla bezproblémová.¹¹⁰

SPD se v souvislosti s rostoucí nezaměstnaností a zároveň i novým předsedou snažila o více tržně orientovanou ekonomickou, zároveň však i ekologickou politiku. Tuto agendu měl v gesci především Oskar Lafontaine, což může být vzhledem k dalšímu vývoji jeho politických postojů překvapivé. Sociální demokraté zároveň kritizovali sociální politiku Kohlovy vlády jako nedostatečnou a slibovali v případě volebního úspěchu změnu a více sociálních jistot.¹¹¹ Volby do Spolkového sněmu v roce 1994 se blížily a SPD potřebovala získat voliče.

4.4. Program SPD pro volby do Spolkového sněmu 1994

Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, sociální demokraté se před volbami do Spolkového sněmu v roce 1994 pod vedením Rudolfa Scharpinga snažili o jistou syntézu ekonomicky liberálnější politiky (v tomto směru došlo k určitému posunu SPD oproti volbám v roce 1990) a tradičního důrazu na sociální jistoty. Název programu zněl *Reformy pro Německo*¹¹² a již z tohoto označení jasně vyplývá, že SPD nabízela voličům reformní politiku. V čem však měly tyto změny spočívat? Stěžejním cílem měla být výměna vlády a s tím spojený návrat optimismu do Německa potýkajícího se s hospodářskými problémy. Předmluva kancléřského kandidáta Rudolfa Scharpinga začíná: „*Naděje namísto strachu z budoucnosti, spravedlnost namísto malodušnosti, odvaha namísto neohrabanosti, soudržnost namísto vyloučení – to potřebuje naše země stejně tak jako smysl pro realitu, tvůrčí sílu a jasnou představu o budoucnosti. Pro to potřebuje Německo změnu vlády, politiku pod sociálnědemokratickým vedením.*“¹¹³

¹⁰⁷ Potthoff, Miller; 2006; str. 345.

¹⁰⁸ Niclauff; 2002; str. 74.

¹⁰⁹ Faulenbach; 2012; str. 118.

¹¹⁰ <http://www.tagesspiegel.de/themen/bundestagswahl-historie/serie-bundestagswahlen-1994-das-versagen-der-spd/8589130.html>. Vyhledáno 6. 2. 2016.

¹¹¹ Potthoff, Miller; 2006; str. 345 – 346.

¹¹² Program dostupný online: <http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/retro-scans/fa94-02358.pdf>. Vyhledáno 3. 2. 2016. V německém originále *Reformen für Deutschland*.

¹¹³ Tamtéž. V německém originále: „*Hoffnung statt Zukunftsangst, Gerechtigkeit statt Kleingeisterei, Mut statt Behäbigkeit, Zusammenhalt statt Ausgrenzung – das braucht unser Land ebenso wie Wirklichkeitssinn, Gestaltungskraft und eine klare Vorstellung von der Zukunft. Dafür braucht Deutschland den Regierungswechsel, eine Politik unter sozialdemokratischer Führung.*“

Změna měla z pohledu SPD nastat v ekonomické politice. Především měla být snížena nezaměstnanost. Sociální demokraté chtěli tvorbu nových pracovních míst podpořit investicemi do vzdělání či vědy, ale i infrastruktury nebo ekologické modernizace. Podpora inovací však měla být doplněna snížením daní pro nízko- a středně příjmové a snížením vedlejších nákladů na práci pro podnikatele.¹¹⁴ Důležitým aspektem politiky SPD zůstávalo ve volebním programu z roku 1994 i zaměření na environmentální témata. Sociální demokraté chtěli „*vzájemně propojit ekologickou obnovu a hospodářský rozvoj.*“¹¹⁵ SPD zároveň plánovala doplnit koncept sociálně tržního hospodářství o ekologický aspekt.¹¹⁶ Právě sociální témata byla pro sociální demokraty v programu i nadále velmi důležitá, obdobně jako rovnoprávnost všech skupin obyvatelstva či mírová politika.¹¹⁷ V jejím případě však k určitému posunu oproti minulosti došlo. SPD si uvědomovala, že sjednocené Německo si v prostředí mezinárodních vztahů musí najít svoje postavení. „*V tomto přelomovém čase musí naše země najít svoji mezinárodní roli.*“¹¹⁸ I nadále však bylo cílem SPD odzbrojení či mezinárodní spolupráce.¹¹⁹

Jeden významný posun však volební program SPD z roku 1994 oproti programu pro předešlé volby přinesl. Celým dokumentem se mnohem více prolíná zaměření na bývalé východní Německo a snaha nabídnout řešení tamní neutěšené socioekonomické situace. Německé jednotě je věnována jedna samostatná kapitola a i v ostatních úsecích se program novým spolkovým zemím rozsáhle věnuje.¹²⁰

---

¹¹⁴ Tamtéž; str. 10 – 11.

¹¹⁵ Tamtéž; str. 26. V německém originále: „*ökologische Erneuerung und wirtschaftliche Entwicklung miteinander verknüpfen.*“

¹¹⁶ Tamtéž; str. 26.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž; str. 72. V německém originále: „*In dieser Zeit des Umbruchs muß unser Land seine internationale Rolle finden.*“

¹¹⁹ Tamtéž; str. 72 – 77.

¹²⁰ Tamtéž.

5. Volební období 1994 – 1998

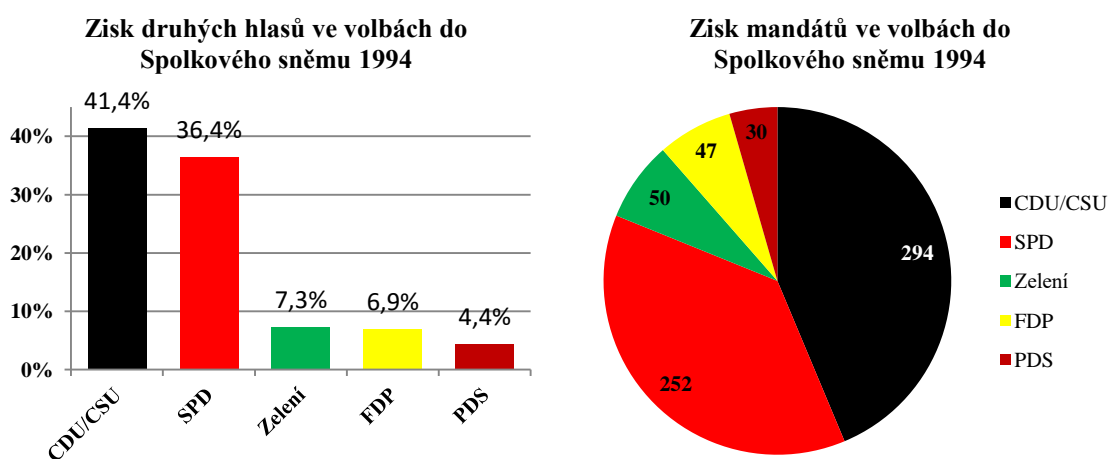
Výsledek voleb do Spolkového sněmu konaných dne 16. října 1994 znamenal sice pro sociální demokracii zlepšení, německým kancléřem však i po nich zůstal Helmut Kohl.¹²¹ SPD svého cíle nedosáhla, přestože získala 36,4% druhých hlasů. Vítězná CDU/CSU, kterou podpořilo svým druhým hlasem 41,4% voličů totiž i po volbách pokračovala ve společném vládnutí s FDP. Dohromady získaly těsnou většinu 341 z celkových 672 mandátů. Do Spolkového sněmu se dostali i Zelení a PDS.¹²² SPD se však podařilo posílit ve východní části Německa, kde naopak utrpěla výrazné ztráty vládní CDU/CSU.¹²³

5.1. Personální spory během volebního období 1994 – 1998

Bezprostřední povolební prognóza předsedy sociální demokracie a kancléřského kandidáta Rudolfa Scharpinga, že dny Helmuta Kohla jsou sečteny, se nepotvrdila.¹²⁴ Naopak se blížil okamžik, kdy sečteny budou Scharpingovy dny v čele SPD. Zpočátku se však zdálo, že Rudolf Scharping naopak svoji pozici upevnil. Stal se i předsedou sociálnědemokratické parlamentní frakce a netajil se tím, že se o důvěru voličů hodlá ucházet jako kandidát na kancléře i v příštích volbách.¹²⁵ To, že oba posty byly v jedné ruce, se zdálo být předpokladem k tomu, aby strana začala mluvit jednotným hlasem.¹²⁶ Po volbách však začal boj o vedení SPD. Personální konflikty se nepodařilo překlenout, naopak ještě zesílily.

¹²¹ Faulenbach; 2012; str. 118.

¹²² https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1994.html. Vyhledáno 6. 2. 2016.

Pozn. Německý volební zákon určuje, že do přepočítávání druhých hlasů na mandáty jsou zařazeny ty kandidující strany, které v celostátní součtu získaly alespoň 5% druhých hlasů nebo 3 přímé mandáty. http://www.gesetze-im-internet.de/bwahlg/_6.html. Vyhledáno 6. 2. 2016.

PDS získala 4 přímé mandáty, vztahovalo se na ní tudíž příslušné zákonné ustanovení. Niclauß; 2002 str. 131 – 132.

¹²³ Potthoff, Miller; 2006; str. 347.

¹²⁴ Tamtéž; str. 347.

¹²⁵ Niclauß; 2002; str. 74.

¹²⁶ Potthoff, Miller; 2006; str. 347.

Především mezi Rudolfem Scharpingem a Gerhardem Schröderem přetrvávaly třecí plochy, na konfliktech se nicméně podílel i Oskar Lafontaine.¹²⁷ Scharping musel čelit mediálními útokům i atakům zevnitř strany, které ještě nabraly na intenzitě poté, co v květnu 1995 ztratila SPD absolutní většinu v zemském sněmu v nejlidnatější spolkové zemi Severním Porýní-Vestfálsku a musela zde utvořit koaliční vládu se Zelenými.¹²⁸ Scharpingovi také přitížilo, že odvolal Gerharda Schrödera z pozice ekonomického experta strany. Tento krok byl vyústěním jejich táhlých sporů. Gerhard Schröder se dlouhodobě vyjadřoval v rozporu s oficiálními stanovisky SPD, především se stylizoval do pozice sociálnědemokratického politika, který uvažuje velmi pragmaticky, a proto má blízko k podnikatelským svazům a zastává ekonomicky liberální názory. Tím velmi iritoval stranického předsedu. Ne kvůli názorům samotným, ale pro způsob, jakým své postoje prezentoval. Rudolf Scharping pouze čekal na vhodný moment, po kterém bude moci Gerharda Schrödera odvolat. Ten nastal poté, co Gerhard Schröder pronesl: „*Nejde již o sociálnědemokratickou nebo konzervativní hospodářskou politiku, avšak o moderní nebo nemoderní.*“¹²⁹ Stranickému vedení adresoval Gerhard Schröder jasný vzkaz, že stranická ekonomická politika je zastaralá. Po Schröderově odvolání animozity mezi oběma předními sociálnědemokratickými politiky ještě zesílily.

Přesto se zdálo, že na stranickém sjezdu v listopadu 1995 v Mannheimu obhájí Scharping pozici předsedy. Na poslední chvíli se však pro kandidaturu rozhodl Oskar Lafontaine,¹³⁰ přestože ještě krátce před sjezdem popíral, že by se chtěl stát předsedou strany. Lafontaine na sjezdu přednesl strhující proslov a následně byl zvolen novým předsedou SPD.¹³¹ Mnoho sociálních demokratů však jeho počínání vnímalo jako puč.¹³² Lafontaine později ve svých pamětech vzpomínal na Willyho Brandta a první okamžik, kdy ho spatřil. Již tehdy prý poznal, že politik musí být ve svých činech flexibilní a ne vždy se držet daného slova. Tak tomu bylo i v případě Oskara Lafontaine na mannheimského sjezdu SPD. „*Willyho Brandta jsem poprvé viděl v roce 1966. Tehdy byl ještě starostou v Berlíně a pronášel řeč v tělocvičně v Saarbrückenu, v které jasně odmítl velkou koalici. O několik málo dní později*

---

¹²⁷ Faulenbach; 2012; str. 118.

¹²⁸ Potthoff, Miller; 2006; str. 347 – 348.

¹²⁹ Anda, Kleine; 1998; str. 186. V německém originále: „*Es geht nicht mehr um sozialdemokratische oder konservative Wirtschaftspolitik, sondern um moderne oder unmoderne.*“

¹³⁰ Niclauß; 2002; str. 74.

¹³¹ Potthoff, Miller; 2006; str. 349.

¹³² Faulenbach; 2012; str. 118.

byla velká koalice uzavřena a Willy Brandt se stal ministrem zahraničí. Tak jsem zažil již jako mladý student, že v politice vyřčené slovo nelze vždy brát za bernou minci.“¹³³

Scharping po svém konci v čele strany z politiky neodešel, stal se místopředsedou strany a zůstal předsedou stranické frakce.¹³⁴ Oskar Lafontaine se po svém zvolení předsedou pokusil SPD ukáznit. Žádal disciplínu, loajalitu a solidaritu, tedy vlastnosti, kterými on nikdy neoplýval. „Nový stranický předseda Oskar Lafontaine, který nikdy nebyl znám pro tyto kvality, nyní volal po disciplíně, loajalitě a solidaritě a opravdu je zručně a tvrdou rukou prosazoval.“¹³⁵ Lafontaine zároveň zlepšil komunikaci v rámci strany. Ještě v době Scharpingova předsednictví měla hlavní slovo parlamentní frakce a regionální politici se cítili být přehlíženi. Lafontaine se naopak snažil veškeré své kroky a především ty, které se týkaly finančních otázek, konzultovat se sociálnědemokratickými ministerskými předsedy a pokoušel se najít společnou shodu. „SPD, nedávno ještě směsice různých frakcí trápící se vnitřním soupeřením, najednou měla pocit, že má opět pořádného předsedu, který ví, jak vést, souzní s náladou ve straně a umí motivovat spolustraníky. Oskar Lafontaine se zdál být mužem okamžiku, někým, kdo dokáže viditelně pozvednout stranu svými rétorickými schopnostmi, citem pro stranickou základnu a schopností využít efektivně média.“¹³⁶

Personální otázky se po nástupu Oskara Lafontaina do čela strany omezily na to, kdo by se měl stát vyzyvatelem Helmuta Kohla v příštích volbách. Po prohře Rudolfa Scharpinga na sjezdu v Mannheimu zůstaly jediné dvě reálné alternativy: Oskar Lafontaine a Gerhard Schröder.¹³⁷ Toho krátce po mannheimském sjezdu Oskar Lafontaine opět jmenoval stranickým expertem na hospodářská témata.¹³⁸ „Tím bylo znovunastoleno status quo ante.“¹³⁹ Oba dva tehdy na veřejnosti vystupovali jako přátelé. Dohodli se, že kandidátem na

---

¹³³ Lafontaine; 1999; str. 11. V německém originále: „Willy Brandt sah ich zum ersten Mal 1966. Er war zu jener Zeit noch Regierender Bürgermeister von Berlin und hielt in der ATSV-Turnhalle in Saarbrücken eine Rede, in der er einer großen Koalition eine klare Absage erteilte. Wenige Tage später wurde die große Koalition geschlossen, und Willy Brandt Außenminister. So erlebte ich bereits als junger Student, daß in der Politik das gesprochene Wort nicht immer für bare Münze zu nehmen ist.“

¹³⁴ Potthoff, Miller; 2006; str. 357.

¹³⁵ Tamtéž; str. 358. V anglické verzi: „The new party chairman, Oskar Lafontaine, who himself had not always been known for these qualities, now called for discipline, loyalty, and solidarity, and indeed imposed them with skill and firm hand.“

¹³⁶ Tamtéž; str. 358 – 359. V anglické verzi: „The SPD, recently such a ragbag of different factions and plagued by internal rivalries, now had the feeling that if once again had a proper chairman, and one who knew how to lead, was in tune with the mood of the party, and could motivate the rank and file. Oskar Lafontaine seemed to be the man of the moment, someone who could visibly lift the party with his rhetorical skills, feeling for the grassroots, and ability to exploit the media effectively.“

¹³⁷ Niclauß; 2002; str. 74.

¹³⁸ Schöllgen; 2015; str. 349.

¹³⁹ Tamtéž; str. 349. V německém originále: „Damit ist der Status quo ante wiederhergestellt.“

kancléře se stane ten, který bude mít větší šanci na zvolení.¹⁴⁰ Sympatie médií i voličů vůči Lafontainovi začaly opadávat, naopak rostla popularita Gerharda Schrödera. Lafontaine však měl i nadále větší podporu ve straně než Schröder, ten měl naopak větší podporu mezi veřejností.¹⁴¹ Jasně bylo poté, když 1. března 1998 získala SPD v zemských volbách v Dolním Sasku pod Schröderovým vedením absolutní většinu mandátů.¹⁴² Již ten den gratuloval Oskar Lafontaine svému rivalovi ke kandidatuře na kancléře a manažer strany Franz Müntefering oznámil novinářům, že Gerhard Schröder se již zítra stane kancléřským kandidátem sociální demokracie. 2. března opravdu potvrdilo prezídium SPD Gerharda Schrödera jako kandidáta strany na post předsedy Spolkové vlády.¹⁴³

5.2. Rozpory ohledně hospodářské politiky SPD

Jak vyplývá již z předešlé kapitoly, jedním z hlavních bodů sváru v době personálních sporů mezi sociálními demokraty byly disputace týkající se hospodářské politiky, kterou by SPD měla prosazovat. Tyto názorové rozmíšky se však neomezovaly pouze na nejvýraznější představitele strany a nezačaly až po volbách v roce 1994. Trvaly déle, svého vrcholu však v době, kdy SPD byla v opozici, dosáhly právě mezi lety 1994 – 1998.

V období krátce po znovusjednocení Německa nepanoval v SPD shodný názor, jakou hospodářskou politiku by strana měla prosazovat. Levicověji zaměření členové v rámci SPD se chtěli držet představ z 80. let. „*Levice v SPD vytáhla ze šuplíku své oblíbené téma ‚trh a řízení‘ a kázala, že tržní hospodářství se stane přiměřeným hospodářským systémem teprve tehdy, když státní opatření narovnájí jeho negativní následky. Investiční řízení jako prostředek, jak zmírnit nedostatky tržního hospodářského systému a podstatně omezit ekonomickou a politickou moc velkých podniků, se stalo cílem.*“¹⁴⁴ Bezprostředně po znovusjednocení Německa tak SPD žádala, aby náklady sjednocení byly financovány skrze zvýšené zdanění soukromých příjmů a zároveň sociální demokracie považovala za vhodné, aby i v době napjaté finanční situace bylo zachováno štědré přerozdělování veřejných zdrojů.¹⁴⁵

---

¹⁴⁰ Faulenbach; 2012; str. 118.

¹⁴¹ Potthoff, Miller; 2006; str. 359 – 360.

¹⁴² Faulenbach; 2012; str. 119.

¹⁴³ Schöllgen; 2015; str. 392 – 393.

¹⁴⁴ Leonhard, Leonhard; 2009; str. 144 – 145. V německém originále: „*Die SPD-Linke holte ihr Lieblingsthema ‚Markt und Lenkung‘ aus der Schublade und predigte, dass die Marktwirtschaft nur dann ein angemessenes Wirtschaftssystem sei, wenn staatliche Maßnahmen die negativen Folgen ausgleichen würden. Investitionslenkung als Mittel, die Mängel des marktwirtschaftlichen Systems abzuschwächen und die ökonomische und politische Macht von Großunternehmen erheblich einzuschränken, war das Ziel.*“

¹⁴⁵ Nawrat; 2012; str. 85.

O změnu a posun směrem k tržněji zaměřené hospodářské politice se snažil již Björn Engholm. V kontextu tehdejších diskuzí o tom, zda Německo je dobrým místem (*Standort*) pro podnikání a investice a zda je schopné obstát v mezinárodní konkurenci zostřené bývalými státy východního bloku, které taky přijaly principy tržního hospodářství, si i vedení německé sociální demokracie uvědomovalo potřebu změnit hospodářskou politiku SPD.¹⁴⁶

V nastoleném trendu pokračovala SPD i pod vedení Rudolfa Scharpinga.¹⁴⁷ Tehdejší místopředseda strany Oskar Lafontaine se např. v roce 1993 vyjádřil jasně: „*Mám jasný příkaz od strany, abych návrhy, které stojí peníze, v podstatě uvedl v soulad s možnostmi státu.*“¹⁴⁸ V případě Lafontainova vyjádření se jednalo o jasný vzkaz především k novým spolkovým zemím, že dle jeho názoru není možné vydávat ve prospěch východního Německa neomezené prostředky. „*Debaty minulých let byly určovány spravedlností v přerozdělování mezi vyššími a nižšími příjmy. Od sjednocení přibyla otázka, jak může být spravedlivě rozdělena zátěž mezi východ a západ a co můžeme po lidech ve starých a nových zemích žádat.*“¹⁴⁹ Lafontainův skeptický postoj k bývalé NDR se nezměnil.

Voliči však sociálním demokratům příliš nedůvěřovali v tom, že znají správné ekonomické recepty a jsou kompetentní v hospodářských otázkách.¹⁵⁰ Přes snahu ostatních představitelů sociální demokracie změnil negativní vnímání voličů až Gerhard Schröder. „*S ním jako hospodářským expertem voliči opět v průzkumech o trochu více důvěřovali SPD.*“¹⁵¹ Gerhard Schröder považoval za nutné změnit přístup sociální demokracie k hospodářské a sociální politice a svoje přesvědčení se nebál oznámit veřejně. „*Již v únoru roku 1996 Schröder ve své řeči objasnil, že rozpoznal signály doby. Nešlo mu již o drobné korektury, avšak o hluboké řezy do sociálního státu. Jeho v roce 1997 vydané ‚držďanské teze‘ nepřipustily žádnou pochybnost: vlastní zodpovědnost, ochota riskovat a flexibilita byly nové kouzelné formule.*“¹⁵² Schröderovy bez skrupulí formulované postoje překvapily nejen

---

¹⁴⁶ Tamtéž; str. 82 – 88.

¹⁴⁷ Tamtéž; str. 92.

¹⁴⁸ <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-13855263.html>. Vyhledáno 7. 2. 2016. V německém originále: „*Ich habe von der Partei einen klaren Auftrag, Vorschläge, die Geld kosten, mit den Möglichkeiten des Staates einigermaßen in Einklang zu bringen.*“

¹⁴⁹ Tamtéž. V německém originále: „*Die Debatte der vergangenen Jahre war von der Verteilungsgerechtigkeit zwischen höheren und niedrigeren Einkommen bestimmt. Seit der Vereinigung ist die Frage hinzugekommen, wie die Lasten gerecht zwischen Ost und West verteilt werden können und was man den Menschen in den alten und neuen Ländern zumuten kann.*“

¹⁵⁰ Nawrat; 2012; str. 87.

¹⁵¹ Leonhard, Leonhard; 2009; str. 145. V německém originále: „*Mit ihm als wirtschaftspolitischem Sprecher trauten die Wähler der SPD in den Umfragen wieder etwas zu.*“

¹⁵² Tamtéž; str. 151. V německém originále: „*Schon im Februar 1996 hatte Schröder in einer Grundsatzrede klargemacht, dass er die Zeichen der Zeit erkannt hatte. Ihm ging es nicht mehr um kleine Korrekturen, sondern*

některé jeho spolustraníky, především ty levicověji orientované, ale i širší veřejnost. Gerhard Schröder se však netajil tím, že ten, kdo chce být kancléřem, a to on chtěl, se nesmí bát říkat nepohodlné a nepopulární pravdy.¹⁵³ Německý týdeník Die Zeit k drážďanským tezím napsal: „*Neobyčejné jsou ‚drážďanské teze‘ dolnosaského ministerského předsedy* (Gerhard Schröder; pozn. autora). (...) *Již volba slov musí většinu sociálních demokratů vyděsit. Avšak mnohé jiné může o to pozorněji a zvědavěji zaujmout. Mobilita, vlastní zodpovědnost, ochota riskovat, deregulace, liberalizace, to jsou nová hesla nové sociální demokracie. Reformátor Schröder chce sociální vyrovnání, ale také méně státu a více podnikatelské svobody.*“¹⁵⁴

Nebylo proto divu, když sociální demokracie do voleb do Spolkového sněmu v roce 1998 v čele s Gerhardem Schröderem jako kandidátem na kancléře vstoupila s jedním z tržně nejvíce orientovaných programů ve své historii.¹⁵⁵ SPD se v druhé polovině 90. let zařadila po bok dalších západoevropských levicových stran, které hledaly „třetí cestu“ propojení tržních principů a sociální politiky.¹⁵⁶ „*Do té míry může být potvrzena teze, že sociálně tržní duch doby se v průběhu 90. let rozšířil také v SPD.*“¹⁵⁷

5.3. Program SPD pro volby do Spolkového sněmu v roce 1998

Název volební programu SPD z roku 1998 nesl název *Práce, inovace a spravedlnost*.¹⁵⁸ SPD se v něm pokusila spojit inovace jako symbol nové hospodářské politiky strany a spravedlnost jako tradiční sociálnědemokratické téma. Tím je i práce, třetí ze slov obsažených v názvu. Tento motiv byl vzhledem k vysoké nezaměstnanosti panující v Německu velmi aktuální.

Záměrem sociální demokracie byla samozřejmě vládní změna. SPD se nabízela jako lepší alternativa tehdejší vlády. Program SPD začínal: „*Německo je silná země. Ale má slabou*

---

um tiefe Einschnitte in den Sozialstaat. Seine im Jahre 1997 herausgegebenen ‚Dresdner Thesen‘ ließen keinen Zweifel an dem Weg: Eigenverantwortung, Risikobereitschaft und Flexibilität waren die neuen Zauberformeln.“
¹⁵³ http://www.zeit.de/1997/39/Schroeder_beim_Wort_nehmen/komplettansicht. Vyhledáno 7. 2. 2016.

¹⁵⁴ Tamtéž. V německém originále: „*Außergewöhnlich sind die ‚Dresdner Thesen‘ des niedersächsischen Ministerpräsidenten* (Gerhard Schröder; pozn. autora). (...) *Schon die Wortwahl muß die Mehrheit der Genossen schrecken. Doch sie läßt viele andere um so aufmerksamer und neugieriger aufhorchen. Mobilität, Eigenverantwortung, Risikobereitschaft, Deregulierung, Liberalisierung sind die neuen Lösungsworte einer neuen Sozialdemokratie. Der Reformator Schröder will sozialen Ausgleich, aber auch weniger Staat und mehr Unternehmensfreiheit.*“

¹⁵⁵ Nawrat; 2012; str. 101.

¹⁵⁶ Tamtéž; str. 84.

¹⁵⁷ Tamtéž; str. 103. V německém originále: „*Insofern kann die These gestützt werden, dass der marktliberale Zeitgeist sich im Verlauf der 1990er-Jahre auch in der SPD breitgemacht hatte.*“

¹⁵⁸ Program dostupný online: <http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/retro-scans/a98-04467.pdf>. Vyhledáno 7. 2. 2016. V německém originále: *Arbeit, Innovation und Gerechtigkeit*.

Spolkovou vládu. Naše země má velké šance. Tyto šance musí být využity. Můžeme obstát ve výzvách 21. století. K tomu potřebuje Německo novou politiku a novou vládu.“¹⁵⁹

Hlavním cílem sociální demokracie mělo být snížení nezaměstnanosti a tvorba nových pracovních míst: „*Snížení nezaměstnanosti – to bude nejvyšší cíl vlády vedené SPD: Tvořit pracovní místa a pracovní místa chránit – to stojí v centru našeho programu.*“¹⁶⁰ Jakými opatřeními chtěla SPD tohoto svého cíle dosáhnout? V jejich výčtu se již projevuje nová ekonomická orientace strany. Vedle obvyklých receptů jako posílení vzdělání, výzkumu a vědy, či větší využívání nových technologií, slibovala SPD i pokles zákonných odvodů za práci či posílení investiční síly podnikatelského sektoru snížením daně z příjmu právnických osob. SPD také chtěla modernizovat stát a odbourat přebytečnou byrokracii.¹⁶¹

Daňovým změnám a konkrétním s nimi spojeným opatřením věnovala sociální demokracie ve svém programu z roku 1998 dokonce samostatnou kapitolu. SPD voličům slibovala daňové úlevy pro zaměstnance a rodiny i snížení firemních daní. Zároveň se vyslovovala za přísnou rozpočtovou disciplínu.¹⁶²

Obdobně jako v roce 1994 věnovala SPD značný prostor problémům východního Německa. V rámci programu *Práce, inovace a spravedlnost* nabídla SPD mimo další zmínky týkající se nových spolkových zemí i desetibodový program věnovaný právě této části země nazvaný „*Budoucnost Východ*“.¹⁶³ V něm sociální demokracie slibovala podporu výstavby průmyslové základny, výzkumu, aktivní politiku zaměstnanosti či zesílené státní investice.¹⁶⁴

Jak už bylo výše zmíněno, SPD přes svůj posun k ekonomicky liberálnější hospodářské politice neupustila od svého tradičního tématu sociálních jistot a spravedlnosti. Sociální stát se však měl stát základem pro samostatnou aktivitu a iniciativu lidí. „*Moderní společnost potřebuje funkční sociální stát. My víme: Jen ten, kdo má jistý základ, je ochotný odvážit se ke změně a jít do rizika. Moderní sociální stát nabízí tento jistý základ. Je předpokladem pro ochotu lidí ke změně. Jen společnost s pojistnými systémy, na které je dlouhodobě spolehnutí, umožňuje spočítat rizika a vytváří prostor pro inovace. Cílem*

---

¹⁵⁹ Tamtéž; str. 9. V německém originále: „*Deutschland ist ein starkes Land. Aber es hat eine schwache Regierung. Unser Land hat große Chancen. Diese Chancen müssen genutzt werden. Wir können die Herausforderungen des 21. Jahrhunderts bestehen. Dafür braucht Deutschland eine neue Politik und eine neue Regierung.*“

¹⁶⁰ Tamtéž; str. 10. V německém originále: „*Der Abbau der Arbeitslosigkeit – das wird das oberste Ziel der SPD-geführten Bundesregierung: Arbeitsplätze schaffen und Arbeitsplätze sichern – das steht im Mittelpunkt unseres Programms.*“

¹⁶¹ Tamtéž; str. 15.

¹⁶² Tamtéž; str. 26 – 30.

¹⁶³ V německém originále: „*Zukunft Ost*“

¹⁶⁴ Tamtéž; str. 33 – 35.

moderního sociálního státu je povzbuzení k vlastní zodpovědnosti a vlastní iniciativě, nikoliv poručnictví. ¹⁶⁵

SPD ve svém programu věnuje prostor i tématům, která v jejím případě hrála v předešlých volbách ústřední roli, jako jsou environmentální otázky, otázky práv žen či mezinárodní politika. V porovnání s minulými roky však byla především ekologická otázka akcentována méně. ¹⁶⁶

Zaměření programu SPD bylo z velké části i politickým kalkulem. Inklinací na ekonomicky liberální politiku mířila strana na politický střed, výrazný prostor, který dostala sociální témata, byl výsledkem průzkumů veřejného mínění, z kterých vyšlo, že spravedlnost by měla být ústředním principem kampaně. ¹⁶⁷ Sdělení, kterým se SPD prezentovala, bylo: *„Nechceme, aby v budoucnu byli bohatí a chudí rozpoznatelní již podle úsměvu.“* ¹⁶⁸ SPD voličům sugerovala, že zachování sociálního státu je jejím základním cílem. ¹⁶⁹ V následujících letech však její vládní politika neměla vždy být v souladu s tímto tvrzením.

5.4. Volební kampaň SPD před volbami do Spolkového sněmu 1998

Změnami neprošel před volbami v roce 1998 jen program SPD, ale i styl volební kampaně. Po vzoru britské Labouristické strany se sociální demokraté rozhodli vyčlenit svoji volební centrálu ze stranického sídla. ¹⁷⁰ Vznikla tzv. „Kampa“ pod vedením stranického manažera Franze Münteferinga. Tomu se moderní předvolební kampaň podařilo skvěle zorganizovat. Navíc duo Schröder a Lafontaine během ní dobře spolupracovalo. Oba si rozdělili své role. Oskar Lafontaine cílil více na levicovější a postmoderní voliče, Gerhard Schröder na voliče středové (*Neue Mitte*). ¹⁷¹ *„SPD se představovala jako strana plná síly, která spojila sociálnědemokratickou hodnotovou orientaci s odvahou k inovacím. (...)*

---

¹⁶⁵ Tamtéž; str. 37. V německém originále: *„Eine moderne Gesellschaft braucht einen funktionsfähigen Sozialstaat. Wir wissen: Nur wer sicheren Boden hat, ist bereit, Veränderung zu wagen und Risiken einzugeben. Der moderne Sozialstaat bietet diesen sicheren Boden. Er ist Voraussetzung für die Veränderungsbereitschaft der Menschen. Nur eine Gesellschaft mit langfristig verlässlichen Sicherungssystemen läßt Risiken kalkulierbar werden und schafft Raum für Innovationen. Ziel des modernen Sozialstaates ist Ermutigung zu Eigenverantwortung und Eigeninitiative, nicht Bevormundung.“*

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Nawrat; 2012; str. 78.

¹⁶⁸ Tamtéž; str. 78. V německém originále: *„Wir wollen nicht, dass man Reiche und Arme in Zukunft schon am Lächeln erkennt.“*

¹⁶⁹ Tamtéž; str. 78.

¹⁷⁰ Nielauf; 2002; str. 75.

¹⁷¹ Potthoff, Miller; 2006; str. 362.

Volební kampaň mířící na střed se projevila především v mottu: „Děláme leccos jinak, ale především: mnoho lépe.“¹⁷²

---

¹⁷² Faulenbach; 2012; str. 121 – 122. V německém originále: „Die SPD stellte sich als kraftvolle Partei dar, die sozialdemokratische Wertorientierungen mit dem Mut zu Innovationen verband. (...) Die auf die Mitte zielende Wahlkampfstrategie kam etwa in der Devise zum Ausdruck: „Wir machen Manche anders, aber vor allem: vieles besser.“

6. Volební období 1998 – 2002

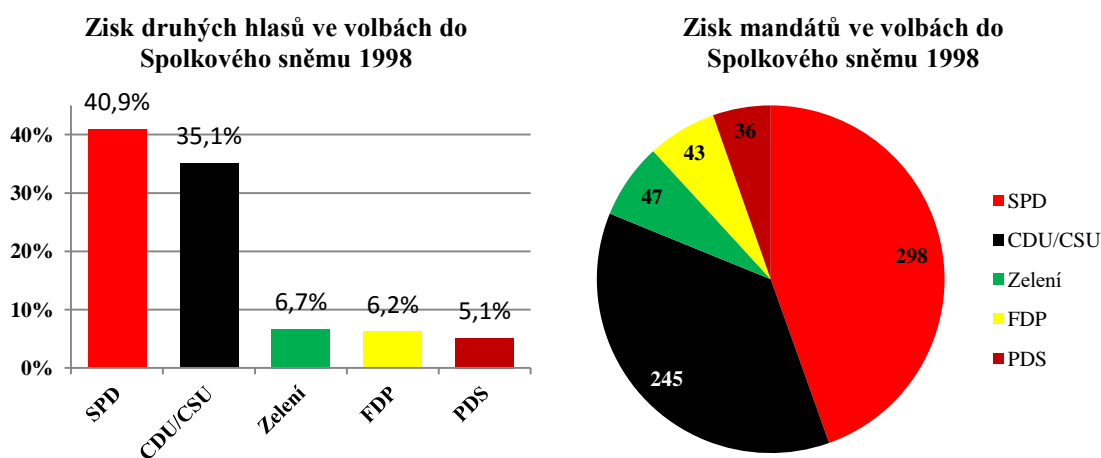
Nově zvolená strategie se SPD ve volbách do Spolkového sněmu v roce 1998 vyplatila. Úspěch sociální demokracie byl mimořádný. Straně se propojením témat inovací a spravedlnosti podařilo zaujmout voliče. Tato strategie v sobě obsahovala dualismus tehdejší SPD. Inovace symbolizovaly Gerharda Schrödera a stranické modernizátory, spravedlnost Oskara Lafontaine a stranickou levici.¹⁷³ K úspěchu jistě přispěla i únava voličů z dlouhotrvajícího kancléřství Helmuta Kohla.

SPD volby konané 27. září 1998 vyhrála se ziskem 40,9% druhých hlasů. Poprvé od roku 1980 překročili sociální demokraté čtyřicetiprocentní hranici a podruhé v poválečné historii se sociálnědemokratická frakce stala nejpočetnější ve Spolkovém sněmu.¹⁷⁴ CDU/CSU zaostala za SPD se ziskem 35,1% o více než pět procentních bodů. Na třetím místě skončili Zelení, kterým dalo svůj druhý hlas 6,7% voličů. Do Spolkového sněmu se dostaly i FDP a PDS.¹⁷⁵ V přepočtu na mandáty získali sociální demokraté společně se Zelenými většinu. Povolební vývoj směřoval k nové vládě vzniklé právě na tomto půdorysu. „*Zatímco před volbami se velká koalice CDU/CSU a SPD jevila jako nejpravděpodobnější výsledek a pro mnoho voličů nejlepší, způsob jakým voliči hlasovali, zapříčinil konstelaci ve prospěch rudo-zelené koalice, kterou pravděpodobně mnoho lidí nechtělo.*“¹⁷⁶

¹⁷³ Nachtwey; 2009; str. 213.

¹⁷⁴ Faulenbach; 2012; str. 122.

¹⁷⁵ https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw1998.html.
Vyhledáno 20. 2. 2016.

¹⁷⁶ Potthoff, Miller; 2006; str. 364. V anglické verzi: „*Whereas, prior to the election, a grand coalition of CDU/CSU and SPD had seemed the most likely outcome, and for many citizens the most desirable one, the way the electorate had voted had produced a decision in favour of a red-green coalition, which was arguably what many people had not wanted.*“

6.1. Vznik rudo-zelené koalice

V roce 1998 došlo poprvé v historii SRN ke kompletní obměně vlády.¹⁷⁷ Zároveň skončilo 16 let dominance CDU/CSU a FDP pod vedením Helmuta Kohla.¹⁷⁸ Ve vyjednávání se Zelenými hrál hlavní roli Oskar Lafontaine, takže koaliční dohoda¹⁷⁹ byla položena na sociálně-ekologickém základu. Témata inovací a modernizace státu a společnosti, kterých se držel Gerhard Schröder ve volební kampani, zůstala upozaděna. SPD získala v nově vzniklé vládě osm postů, Zelení tři. 27. října 1998 byl Gerhard Schröder zvolen kancléřem,¹⁸⁰ třetím v poválečné historii SPD.

Vláda sociálních demokratů a Zelených byla označována i jako opožděné vítězství osmašedesátníků. Většina členů nové rudo-zelené sestavy se totiž narodila v 40. letech a patřila k první poválečné generaci. Mnoho sociálnědemokratických ministrů bylo v minulosti činných v mládežnické organizaci SPD Jusos. Nový ministr zahraničí a předseda Zelených Joschka Fischer se dokonce angažoval v radikální levicové organizaci Sponti a podílel se na pouličních bojích s policií. Přestože se již v 80. letech zdálo, že rudo-zelený projekt má šanci na úspěch, historické události roku 1989 jeho realizaci odsunuly až na konec devadesátých let.¹⁸¹ Vznikem rudo-zelené vlády začalo po dlouhých letech v opozici pro SPD jedenáctileté vládní období, v prvních sedmi měla dokonce svého kancléře.¹⁸²

Rok po vítězství ve volbách do Spolkového sněmu se SPD podařilo dosáhnout i dalšího úspěchu na celoněmecké politické scéně. 23. května 1999 byl dlouholetý ministerský předseda ze Severního Porýní-Vestfálska Johannes Rau zvolen novým prezidentem a v červenci téhož roku nastoupil do úřadu.¹⁸³ Na tomto postu vydržel pět let do roku 2004, kdy se rozhodl svůj mandát neobhajovat.¹⁸⁴ SPD držela prostřednictvím Wolfganga Thierseho, prvního východního Němce v tomto úřadě, i post předsedy Spolkového sněmu.¹⁸⁵

---

¹⁷⁷ Nachtwey; 2009; str. 213.

¹⁷⁸ Faulenbach; 2012; str. 122.

¹⁷⁹ Koaliční dohoda SPD a Zelených dostupná online:

http://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Bilder/Redaktion/30_Jahre_-_Serie/Teil_21_Joschka_Fischer/Rot-Gruener_Koalitionsvertrag1998.pdf. Vyhledáno 20. 2. 2016.

¹⁸⁰ Potthoff, Miller; 2006; str. 365 – 366.

¹⁸¹ Faulenbach; 2012; str. 123.

¹⁸² Tamtéž; str. 122.

¹⁸³ Potthoff, Miller; 2006; str. 370.

¹⁸⁴ Tamtéž; str. 409.

¹⁸⁵ Tamtéž; str. 365.

6.2. Hospodářská a sociální politika rudo-zelené vlády a odchod Oskara

Lafontaine

V počátečních měsících nové vlády nebylo zatím úplně jisté, jakým směrem se ve své hospodářské a sociální politice vydá. Jak již bylo výše zmíněno, pohled na tyto otázky se v případě kancléře Gerharda Schrödera a předsedy SPD a nového ministra financí Oskara Lafontaine lišil. Nadto bylo potřeba brát v potaz i postoje koaličního partnera Zelených.

Na počátku rudo-zeleného vládnutí SPD splnila své předvolební sliby a korigovala politiku předešlé vlády. Změněna byla penzijní reforma, revidována byla možnost dát výpověď, stejně jako finanční spoluúčast ve zdravotnictví. Z počátku se zdálo, že ekonomické politice vlády dominuje Oskar Lafontaine, který se snažil prosadit v Evropě koordinovanou finanční politiku, která by měla snížit daňovou konkurenci mezi jednotlivými státy. Zároveň chtěl posílit kupní sílu obyvatelstva, především toho nízkopříjmového, čímž zamýšlel zvýšit poptávku a tím i oživit ekonomiku. Předložil návrh daňové reformy, která by zachovala daně pro středně- a vysokopříjmové a snížila zátěž nízkopříjmového obyvatelstva.¹⁸⁶

Spojení z rozumu mezi Gerhardem Schröderem a Oskarem Lafontainem, které fungovalo před volbami, však brzy skončilo.¹⁸⁷ „*Oba ve volebním boji vysvětlovali, že se mezi ně nevejde ,ani list‘.*“¹⁸⁸ Skutečnost však nebyla tolik přátelská. Oba muži spolu dokázali spolupracovat ještě během sestavování vlády.¹⁸⁹ Pak se však jejich cesty rozešly. Lafontainem plánovaná opatření se nesečkala se souhlasem kancléře. Lafontaine přecenil svůj vliv. Brzy začal cítit, že je na druhé koleji, neboť směr politiky z titulu své funkce určoval především kancléř Schröder.¹⁹⁰ Oskar Lafontaine sáhl k radikálnímu řešení a 11. března 1999 oznámil svoji rezignaci na post ministra financí i předsedy strany. Byla to šokující a neočekávaná zpráva.¹⁹¹ Mezi veřejností i ve straně pro svůj krok nenašel mnoho pochopení. „*Když Lafontainovi začalo být konkrétně jasné, že Schröder jako kancléř byl rozhodující postavou v německé politice a také na mezinárodní scéně zastupoval spolkovou republiku, odstoupil v březnu 1999 nejen z postu ministra financí, ale vzdal se i funkce předsedy strany, což se ve straně i veřejnosti nesečkalo s přílišným porozuměním. To, že v mezinárodní finanční politice již zažil negativní zkušenost, protože jeho rázně přednesené představy se setkaly*

¹⁸⁶ Nachtwey; 2009; str. 214 – 215.

¹⁸⁷ Potthoff, Miller; 2006; str. 366.

¹⁸⁸ Faulenbach; 2012; str. 124. V německém originále: „*Beide hatten im Wahlkampf erklärt, dass ,kein Blatt‘ zwischen sie passe.*“

¹⁸⁹ Tamtéž; str. 124

¹⁹⁰ Potthoff, Miller; 2006; str. 367 – 368.

¹⁹¹ Potthoff, Miller; 2006; str. 368.

s nesouhlasem a posměchem, bylo druhotné. Rozhodujícím bylo, že nemohl hrát první housle a Schröder mu úspěšně nastavil hranice.“¹⁹² Osobní řevnivost mezi oběma Brandtovými „vnoučaty“ se ve vládě plně projevila. Oskar Lafontaine si v následujících letech vyléval svoji zlobu v příspěvcích do deníku Bildu, v kterých napadal politiku Gerharda Schrödera a SPD. Jeho animozita vyústila o několik let později vstupem do WASG a získáním postu předsedy Linkspartei.¹⁹³ V této pozici si mohl s SPD vyřídit účty. Ve svých pamětech Oskar Lafontaine nicméně později uznal, že Gerhard Schröder byl v silnější politické pozici než on, a protože se ve svých názorech neshodovali, nezbyvalo mu, než aby se z politiky stáhl on: „Již několik týdnů jsem byl rozhodnut, že na základě rozdílných politických názorů a rozdílných metod práce je možné dojít k řešení, jen pokud se jeden z nás dvou zřekne svých postů. To jsem na základě okolností mohl být jen já. Gerhard Schröder byl náš kancléřský kandidát ve volebním boji a naše ústava říká, že spolkový kancléř, nikoliv předseda strany určuje směr politiky.“¹⁹⁴

Post předsedy SPD po Lafontainovi převzal sám Gerhard Schröder. Zvolen byl na mimořádném sjezdu strany v dubnu 1999 v Bonnu.¹⁹⁵ Posty kancléře a předsedy strany se spojily v jedné ruce.

Novým ministrem financí se stal Hans Eichel, který změnil kurz od politiky zaměřené na zvýšení poptávky k politice konsolidace veřejných financí.¹⁹⁶ V době Kohlových vlád se zadlužení Německa rapidně zvýšilo. Bylo prioritní politickou potřebou zlepšit stav veřejných financí, což se předešlé vládě nepovedlo.¹⁹⁷ V konkrétních aspektech měla finanční politika první rudo-zelené vlády pod vedením Hanse Eichela následující podobu. Zrušena byla např. téměř všechna výdajová navýšení z doby Lafontainova ministrování. Snížena naopak byla daň z příjmu právnických osob či byly zlepšeny podmínky pro velké akcionáře. Příjmy z přímých daní se v době sociálnědemokratického vládnutí snížily, příjmy z daní nepřímých a sociálních odvodů se na druhou stranu zvýšily. „Již v roce 2001 se příjmy z přímých daní

---

¹⁹² Faulenbach; 2012; str. 124. V německém originále: „Als Lafontaine konkret klar wurde, dass Schröder als Kanzler die entscheidende Figur in der Innenpolitik war und auch auf der internationalen Bühne die Bundesrepublik vertrat, trat er im März 1999 nicht nur vom Amt des Finanzministers zurück, sondern schmiss auch die Funktion des Parteivorsitzenden hin, was in Partei und Öffentlichkeit kaum auf Verständnis stieß. Dass er zu diesem Zeitpunkt schon negative Erfahrungen in der internationalen Finanzpolitik gemacht hatte, da seine forsch vorgetragene Vorstellungen auf Widerspruch und Spott gestoßen waren, war demgegenüber sekundär. Entscheidend war, dass er nicht die erste Geige spielen durfte und Schröder ihm erfolgreich Grenzen setzte.“

¹⁹³ Tamtéž; str. 124.

¹⁹⁴ Lafontaine; 1999; str. 226. V německém originále: „Ich war aber schon seit Wochen zu dem Ergebnis gekommen, daß aufgrund der unterschiedlichen politischen Auffassungen und unterschiedlichen Arbeitsmethoden eine Lösung nur geben konnte, wenn einer von uns beiden seine Ämter aufgab. Das konnte nur ich sein. Gerhard Schröder war unser Spitzenkandidat im Wahlkampf, und unsere Verfassung sagt, der Bundeskanzler, nicht der Parteivorsitzende, bestimmt die Richtlinien der Politik.“

¹⁹⁵ Schöllgen; 2015; str. 484.

¹⁹⁶ Nachtwey; 2009; str. 216.

¹⁹⁷ Potthoff, Miller; 2006; str. 373.

(...) snížily, zatímco příjmy z nepřímých spotřebních daní a sociálních odvodů stouply. Jinak vyjádřeno: Pobíratele nižších příjmů byly relativně silněji zatíženi, pobíratelům vyšších příjmů bylo ulehčeno.“¹⁹⁸

SPD po Lafontainově odchodu uchočila novou, liberálnější hospodářskou a sociální politiku, jak ji slibovala i ve volebním programu. Jasným ukazatelem, jaké jsou představy Gerharda Schrödera, byl takzvaný *Schröder/Blair-Papier*, tedy společný dokument vypracovaný pod vedením ředitele úřadu kancléře Bodo Hombacha a britského ministra průmyslu Petera Mandelsoona a podepsaný 8. června 1999 Gerhardem Schröderem a Tonym Blairem během jejich londýnského setkání.¹⁹⁹ Tento materiál, oficiálně nazvaný *Europe: The Third Way/Die Neue Mitte*²⁰⁰, se měl stát teoretickým základem koncepce nového středu (*Neue Mitte*) prosazované Gerhardem Schröderem.²⁰¹ Nový střed znamenal propojení levicové politiky a ekonomicky liberálních principů. Cíly zmiňovanými v dokumentu bylo snížení státních výdajů a to i v sociální oblasti, transformace hospodářství na více dynamické či zavedení daňové reformy. Materiál se také vyslovoval pro to, aby si sociální demokracie osvojila některé prvky ekonomického liberalismu.²⁰² Nový střed, v Británii označovaný jako třetí cesta, byl pokus o adaptování sociálnědemokratické politiky na novou, ideologiemi méně zatíženou realitu. To bylo ve společném ustanovení Gerharda Schrödera a Tonyho Blaira také zmíněno: „Většina lidí již dávno opustila pohled na svět reprezentovaný dogmaty levice a pravice. Sociální demokraté musí být schopni oslovit tyto lidi.“²⁰³ Některé formulace uvedené v dokumentu musely být pro tradiční sociální demokraty velmi překvapivé. Namátkou se zde psalo: „Podpora sociální spravedlnosti se někdy zaměnila za zavedení rovnosti ve výsledku.“²⁰⁴ Nebo: „Víra v to, že stát má řešit škodlivá selhání trhu, příliš často vedla k nepřiměřenému rozšíření státního dosahu a s tím doprovázené byrokracií.“²⁰⁵

---

¹⁹⁸ Nachtwey; 2009; str. 216: „Bereits 2001 gingen die Einnahmen aus direkten Steuern (...) zurück, während die Einnahmen aus indirekten Konsumsteuern und Sozialbeiträgen stiegen. Anders ausgedrückt: Die Bezieher geringer Einkommen wurden relativ stärker belastet, Bezieher hoher Einkommen entlastet.“

¹⁹⁹ Niclauß; 2002; str. 76.

²⁰⁰ Dostupné online:

<https://web.archive.org/web/19990819090124/http://www.labour.org.uk/views/items/00000053.html>. Vyhledáno 20. 2. 2016.

²⁰¹ <http://www.tagesspiegel.de/politik/schroeder-blair-papier/140694.html>. Vyhledáno 20. 2. 2016.

²⁰² Potthoff, Miller; 2006; str. 371.

²⁰³ <https://web.archive.org/web/19990819090124/http://www.labour.org.uk/views/items/00000053.html>.

Vyhledáno 20. 2. 2016. V anglickém originále: „Most people have long since abandoned the world view represented by the dogmas of left and right. Social democrats must be able to speak to those people.“

²⁰⁴ Tamtéž. V anglickém originále: „The promotion of social justice was sometimes confused with the imposition of equality of outcome.“

²⁰⁵ Tamtéž. V anglickém originále: „The belief that the state should address damaging market failures all too often led to a disproportionate expansion of the government's reach and the bureaucracy that went with it.“

Případně: „*Příliš často byla práva povýšena nad zodpovědnost, ale zodpovědnost jedince vůči rodině, okolí a společnosti nemůže být převedena na stát.*“²⁰⁶ Iniciativa Gerharda Schrödera se ve straně nesečkala s všeobecným pochopením.²⁰⁷ V tomto období však byly ekonomicky liberální modely natolik dominantními, že se SPD tomuto mezinárodnímu trendu mohla jen stěží vzepřít.²⁰⁸

Gerhard Schröder se na počátcích svého kancléřského působení ve snaze najít vhodné řešení ekonomických a sociálních problémů snažil o spolupráci s rozličnými aktéry. V prosinci 1998 byl založen tzv. Svazek pro práci (*Bündnis für Arbeit*). Jednalo se o pracovní skupinu sestavenou ze zástupců vlády, zaměstnavatelských a zaměstnaneckých svazů.²⁰⁹ Toto uskupení se mělo dohodnout na opatřeních, která zajistí snížení nezaměstnanosti a zvýšení konkurenceschopnosti německého hospodářství.²¹⁰ Spolek však nebyl příliš úspěšný, protože jak odbory, tak zaměstnavatelé se nedokázali shodnout.²¹¹ Na počátku března 2003 pracovní skupina zanikla, aktivitu však nevykazovala již delší dobu předtím.²¹²

Kancléř Schröder po špatné zkušenosti s konsenzuálním rozhodováním vsadil na více autoritativní a direktivní způsob. Ustavil komisi pod vedením manažera Volkswagenu Petera Hartze, která měla předložit návrhy reformy trhu práce. Ještě před volbami v roce 2002 komise podala svoji zprávu. Gerhard Schröder ji slíbil beze zbytku splnit.²¹³ „*Nakonec převzala Spolková vláda návrhy k reformě pracovního trhu, které vypracovala komise pod vedením manažera Volkswagenu Petera Hartze (...). Komise naplánovala celkovou reorganizaci.*“²¹⁴ Hlavní reformní aktivita rudo-zelené vlády měla teprve nastat po volbách do Spolkového sněmu v roce 2002.

I ve volebním období následujícím po roce 1998 však vláda SPD a Zelených zavedla některé důležité změny. Významným krokem bylo prosazení tzv. výstupu z jádra (*Atomausstieg*) do roku 2032, které mělo být kompenzováno přesunem výroby energie na obnovitelné zdroje. Jednalo se o v Evropě bezprecedentní krok značně ovlivňující národní

---

²⁰⁶ Tamtéž. V anglickém originále: „*Too often rights were elevated above responsibilities, but the responsibility of the individual to his or her family, neighbourhood and society cannot be offloaded on to the state.*“

²⁰⁷ Potthoff, Miller; 2006; str. 372.

²⁰⁸ Faulenbach; 2012; str. 122.

²⁰⁹ V českém prostředí je obdobný koncept nazýván tripartita.

²¹⁰ <http://www.bpb.de/nachschlagen/lexika/lexikon-der-wirtschaft/18995/buendnis-fuer-arbeit>. Vyhledáno 20. 2. 2016.

²¹¹ Faulenbach; 2012; str. 126.

²¹² Nachtwey; 2009; str. 219.

²¹³ Tamtéž; str. 218.

²¹⁴ Faulenbach; 2012; str. 126. V německém originále: „*Schließlich übernahm die Bundesregierung die Vorschläge zu einer Reform des Arbeitsmarktes, die eine Kommission unter Vorsitz des VW-Managers Peter Hartz (...) erarbeitet hatte. Sie sah eine gänzliche Neuorganisation.*“

hospodářství.²¹⁵ Dalším výrazným počinem bylo uzákoněné tzv. Riesterova důchodu (*Riester-Rente*) nazvaného po ministru práce a dřívějším funkcionáři odborového svazu IG-Metall Walteru Riesterovi.²¹⁶ Jednalo se o dobrovolný a státem podporovaný soukromý pilíř důchodového pojištění.²¹⁷

6.3. Zahraniční politika rudo-zelené vlády

V období, kdy vládla rudo-zelená koalice, se svět nacházel v neklidném časovém úseku. Důležitým tématem především v době první Schröderovy vlády byla účast německé armády na zahraničních vojenských operacích. Německo, jehož váha po znovusjednocení v mezinárodní politice narostla, se muselo rozhodnout, jak se zachová v případě krizových situací. Zda se bude držet politiky vzešlé ze zkušenosti druhé světové války, která Německu velela neúčastnit se žádného dalšího konfliktu či zda převáží pocit zodpovědnosti za světové dění.²¹⁸

První velkou zahraničněpolitickou zkouškou nové vlády byl konflikt v Kosovu, který se zostřil na jaře roku 1999. Kancléř Gerhard Schröder a ministr zahraničí Joschka Fischer se nejdříve snažili najít mírové řešení. Když neuspěli, začali vyjednávat o možnostech vojenského zásahu, především do něj chtěli začlenit Rusko. Nakonec se rudo-zelená koalice rozhodla pro německé zapojení do leteckých útoků na Jugoslávii a to dokonce i přesto, že tato akce neměla posvěcení od OSN.²¹⁹ Hlavními obhájci větší německé zodpovědnosti za evropské dění byl právě ministr zahraničí Fischer a spolu s ním ministr obrany Rudolf Scharping.²²⁰ Německá zahraniční politika získala novou dimenzi, Bundeswehr se totiž přímo zapojil do ofenzivy. Zásah v Jugoslávii vyvolal v SPD kontroverze. Kritizován byl chybějící souhlas Spojených národů a také smutná skutečnost, že za oběť zásahu NATO padli i civilisté. Na stranickém sjezdu SPD v dubnu 1999 však většina delegátů zásah proti Jugoslávii schválila.²²¹ Na území bývalé Jugoslávie zasahovala německá armáda i v roce 2001. Německé jednotky byly vyslány do Makedonie, které tehdy hrozila občanská válka.²²²

---

²¹⁵ Tamtéž; str. 126.

²¹⁶ Nachtwey; 2009; str. 217.

²¹⁷ Faulenbach; 2012; str. 126.

²¹⁸ Tamtéž; str. 126.

²¹⁹ Potthoff, Miller; 2006; str. 378.

²²⁰ Faulenbach; 2012; str. 126.

²²¹

http://www.einsatz.bundeswehr.de/portal/a/einsatzbw/!ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3I5EyrpHK9pPKU1PjUzLzixJIqIDcxKT21ODkjJ7-4ODUPKpFaUpWq15tYlZqSn5eZmqdfkO2oCACAvIXv/. Vyhledáno 22. 2. 2016.

²²² Tamtéž; str. 379.

Po teroristických útocích na New York a Washington následovala další zahraniční operace, na které se Německo podílelo. Jednalo se o válku v Afghánistánu, v níž Německo podpořilo Spojené státy. Gerhard Schröder dokonce po útocích z 11. září slíbil USA neomezenou solidaritu.²²³ 13. září 2001 doslova prohlásil: „*Ted' jde o solidaritu se Spojenými státy, jde skutečnost, že Německo pevně stojí na straně Spojených států a neomezeně, to zdůrazňuji, vykonává neomezenou solidaritu.*“²²⁴ V tomto vyjádření sociálnědemokratický kancléř souzněl s většinou své strany. Pouze málo sociálních demokratů mělo výhrady k vyslání německých vojáků do Afghánistánu a norimberský kongres SPD v listopadu 2001 zapojení do afghánských bojů posvětil.²²⁵

Neomezená solidarita s USA se však změnila v případě války v Iráku, na níž se Německo odmítlo podílet, čímž se rozkmotřilo s tehdejší americkou vládní administrativou. Kancléř Schröder svým odmítavým stanoviskem navázal na tradici předešlých sociálnědemokratických ministerských předsedů, kteří se v krajních případech nebáli vzepřít vůli USA.²²⁶ Ještě před vypuknutím války v Iráku se její hrozba stala jedním z hlavních témat volební kampaně před volbami do Spolkového sněmu 2002.²²⁷ Vládní odmítavé stanovisko tehdy přispělo k úspěchu SPD.²²⁸

V době sociálnědemokratického vládnutí se v SPD začalo měnit vnímání nacistické minulosti Německa. Jestliže dříve ve straně a mezi levicovým křídlem SPD i nadále převažoval názor, že vzhledem k německé historické vině by se němečtí vojáci již nikdy neměli účastnit vojenských bojů a především ne v zemích, kde spáchali zločiny za druhé světové války, přineslo období rudo-zelené vlády pozměněné vnímání německé historické viny. Právě hříchy minulosti měly Německo zavazovat k vojenským zásahům, které měly zabránit ještě většímu zlu. Toto ospravedlnění užívali především ministr obrany Scharping a ministr zahraničí Fischer. V obdobném duchu pronesl svoji děkovnou řeč po zvolení prezidentem dne 23. května 1999 i Johannes Rau:²²⁹ „*Žijeme ve stavu války (...). Doufám a přeji si, že (...) diplomatické snahy - s kterými, pane Spolkový kancléři, celým srdcem*

---

²²³ Faulenbach; 2012; str. 127.

²²⁴ <http://www.fr-online.de/zeitgeschichte/schroeder-rede-im-wortlaut--uneingeschraenkte-solidaritaet-,1477344,2882886.html>. Vyhledáno 22. 2. 2016. V německém originále: „*Es geht jetzt um die Solidarität mit den Vereinigten Staaten, es geht um die Tatsache, dass Deutschland fest an der Seite der Vereinigten Staaten steht, und uneingeschränkt, ich betone das, uneingeschränkte Solidarität übt.*“

²²⁵ Potthoff, Miller; 2006; str. 380 – 381.

²²⁶ Faulenbach; 2012; str. 127.

²²⁷ Decker, Neu; 2007; str. 385 – 386.

²²⁸ Potthoff, Miller; 2006; str. 397 – 398

²²⁹ Tamtéž; str. 379.

*souhlasím - budou mít úspěch, aby co nejrychleji nastal mír.*²³⁰ Kancléř Schröder se však ve svém vnímání role Německa v zahraniční politice od svých ministrů obrany a zahraničí poněkud lišil. Schröder totiž nevnímal, že závazek Německa účastnit se mírových vojenských misí plyne primárně z německé historické viny, ale ze skutečnosti, že se Německo stalo plnohodnotným členem mezinárodního společenství.²³¹

Ač byla motivace členů rudo-zelené vlády jakákoliv, za své zahraničněpolitické vystupování si kancléř Gerhard Schröder i ministr zahraničí Joschka Fischer vysloužili uznání a respekt. *„Mezinárodní význam sjednoceného Německa v době rudo-zelené vlády rostl. (...) V zahraničněpolitických otázkách projevila rudo-zelená koalice značnou sílu a dovednost a ukázala, že bylo možné vyrovnat se s rostoucí zodpovědností. Vláda řídila zemi velmi neklidnými vodami s jistotou.*²³²

6.4. Volební kampaň před volbami do Spolkového sněmu 2002

Důležitými tématy volební kampaně před volbami do Spolkového sněmu v roce 2002 byly, kromě obvyklých socioekonomických otázek, také srpnové povodně, které zasáhly především východní část Německa a hrozící válka v Iráku. Vláda v čele s Gerhardem Schröderem dala jasně najevo, že se Německo případného vojenského zásahu nebude účastnit. Sám kancléř na počátku srpna 2002 jasně prohlásil: *„Jsme připraveni k solidaritě. Ale tato země nebude pod mým vedením k dispozici pro dobrodružství.*²³³ Naopak kancléřský kandidát opoziční CDU/CSU Edmund Stoiber prosazoval podporu USA v této záležitosti.²³⁴ Možná i z tohoto důvodu volební kampani dominovaly osobnosti kancléře Schrödera a ministra zahraničí Fischera.²³⁵ Silná přítomnost Gerharda Schrödera odpovídala jeho stylu vládnutí, který byl obecně výrazně postaven na jeho osobě jako takové. On byl centrem

---

²³⁰ http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Johannes-Rau/Reden/1999/05/19990523_Rede.html. Vyhledáno 22. 2. 2016. V německém originále: *„Wir leben in einem Zustand des Krieges (...). Ich hoffe und wünsche, daß dieser Krieg nicht lange dauern muß, und ich hoffe, daß (...) die diplomatischen Bemühungen - denen ich, Herr Bundeskanzler, mit ganzem Herzen zustimme - Erfolg ... haben, damit möglichst schnell Friede ist.“*

²³¹ http://www.faz.net/aktuell/politik/aussenpolitik-ein-gleichberechtigter-verbuendeter-1258771.html?printPagedArticle=true#pageIndex_2. Vyhledáno 22. 2. 2016.

²³² Potthoff, Miller; 2006; str. 380 – 381. V anglické verzi: *„The international significance of unified Germany was increasing under the red-green government. (...) On foreign affairs the red-green coalition demonstrated considerable strength and skill, and showed that it was able to cope with the increased responsibility. It steered the country through extremely troubled waters with a very steady hand.“*

²³³ <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/zitaten-sammlung-der-wandel-in-der-deutschen-irakpolitik-a-236624.html>; vyhledáno 23. 2. 2016. V německém originále: *„Wir sind zu Solidarität bereit. Aber dieses Land wird unter meiner Führung für Abenteuer nicht zur Verfügung stehen.“*

²³⁴ Potthoff, Miller; 2006; str. 397 – 398.

²³⁵ Tamtéž; str. 398.

politické moci, obklopen svojí vládou. SPD se v době Schröderova vládnutí zdála být kancléřskou stranou.²³⁶

Úspěch SPD ve volbách však nebyl vůbec jistý. V průběhu volebního období 1998 – 2002 podpora SPD v průzkumech veřejného mínění značně kolísala. Podle institutu Allensbach se preference SPD po celé období pohybovaly v rozmezí od 30% do 41%. Svého dna dosáhla podpora sociální demokracii v listopadu 1999, kdy ji mínilo volit pouze 30,4% voličů. O několik měsíců později však již SPD byla na svém preferenčním maximu, v únoru roku 2000 deklarovalo 40,3% respondentů svůj úmysl volit právě sociální demokraty.²³⁷ K tomuto výkyvu přispěl skandál CDU týkající se stranického financování.²³⁸ Po jeho odeznění začala podpora SPD opět klesat a měsíc před volbami indikoval Allensbach pouze 31,9% voličů zamýšlejících odevzdat svůj hlas sociální demokracii. Těsně před volbami se však důvěra v SPD razantně zvedla.²³⁹ Podobné trendy naznačovaly v průběhu celého volebního období také jiné agentury.²⁴⁰

Vláda se nicméně před volbami mohla opřít o mírně se zlepšující hospodářské výsledky Německa. V letech 1998 – 2001 rostlo HDP spolkové republiky v rozmezí 2 – 3% ročně. Ve vzduchu však již byl cítit blížící se útlum, který kulminoval v roce 2003 skromným ekonomickým růstem ve výši 0,5%.²⁴¹ Zároveň se v době první Schröderovy vlády v Německu snížila nezaměstnanost. Z úrovně 12,3% v roce 1998 na 10,3% v roce 2001. Opětovný nárůst však již také čekal za dveřmi a v roce 2005 dosáhla míra nezaměstnanosti dokonce na 13%.²⁴² Výsledek voleb byl značně nejistý.

6.5. Program SPD pro volby do Spolkového sněmu 2002

Již výše jsme zmínili, že hlavní reformní aktivita rudo-zelené vlády měla nastat až po volbách v roce 2002. Přesto i ve volebním období 1998 – 2002 sáhla SPD k některým reformním opatřením. Touto svojí aktivitou se ráda pochlubila ve volebním programu z roku 2002 nazvaném *Obnova a soudržnost*.²⁴³ „S naší politikou středu jsme zahájili obnovu

²³⁶ Tamtéž; str. 383.

²³⁷ <http://www.wahlrecht.de/umfragen/allensbach/2002.htm>. Vyhledáno 23. 2. 2016.

²³⁸ Potthoff, Miller; 2006; str. 374.

²³⁹ <http://www.wahlrecht.de/umfragen/allensbach/2002.htm>. Vyhledáno 23. 2. 2016.

²⁴⁰ <http://www.wahlrecht.de/umfragen/>. Vyhledáno 23. 2. 2016.

²⁴¹

https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesamtwirtschaftUmwelt/VGR/Inlandsprodukt/Tabellen/BruttoinlandVierteljahresdaten_pdf.pdf?__blob=publicationFile; str. 6. Vyhledáno 23. 2. 2016.

²⁴² <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/Indikatoren/LangeReihen/Arbeitsmarkt/lrab003.html#Fussnote1a>. Vyhledáno 23. 2. 2016.

²⁴³ Program dostupný online: <http://library.fes.de/pdf-files/bibliothek/retro-scans/a02-03539.pdf>. Vyhledáno 23. 2. 2016. V německém originále: *Erneuerung und Zusammenhalt*.

v Německu. A chceme v ní pokračovat a zajistit soudržnost. Tyto čtyři roky se pro naši zemi vyplatily. Reformní strnulost je ukončena. Německo se dostalo do pohybu. Naše země se stala hospodářsky robustnější, modernější, spravedlivější a otevřenější světu. Nečinnost je překonána.“²⁴⁴

Volební program SPD zároveň voličům připomínal, že jmenovitě Gerhard Schröder je pro Německo dobrou volbou a měl by i po volbách zůstat kancléřem. V programu se potvrdilo silné zaměření sociálnědemokratické politiky na osobu kancléře. „Gerhard Schröder odvádí dobrou práci pro naši zemi. Požívá důvěry. A stále zbývá mnoho k udělení. Gerhard Schröder musí zůstat Spolkovým kancléřem naší země.“²⁴⁵

První kapitolou celého programu je část věnující se roli Německa v Evropě a ve světě. Tato skutečnost dokazuje, že přelom tisíciletí byl ze zahraničněpolitického hlediska neklidnou dobou. Zároveň, jak již bylo výše zmíněno, byla světová politika, především skrze blížící se iráckou válku důležitým volebním tématem. O samotném Iráku se v programu sice nepíše, kapitola však začíná sebevědomou proklamací zdůrazňující novou a aktivnější roli Německa v mezinárodní politice: „Role Německa ve světě se změnila. Náš hlas získal na významu. Naše rada a pomoc jsou žádány. Mezinárodní společenství může s Německem počítat a může se na Německo spolehnout. K tomu jsme zásadně přispěli naší politikou.“²⁴⁶ Zároveň SPD v programu obhajuje vojenské intervence i zahraniční mise německé armády: „S námi nikdy z Německa nevezjde agrese. Ale světová realita není jen mírová. Náš úkol spočívá v prevenci konfliktů a zamezení násilí. Angažujeme se v aktivní mírové politice.“²⁴⁷ Silnější pozice Německa v mezinárodní politice vycházela dle programu SPD z toho, že Německo se zařadilo jako rovnocenný partner po bok ostatních evropských států: „Spolu se státní jednotou jsme v plném rozsahu získali zpět nejen naši národní suverenitu, ale zároveň i právo a povinnost

---

²⁴⁴ Tamtéž; str. 7. V německém originále: „Wir haben mit unserer Politik der Mitte die Erneuerung in Deutschland begonnen. Und wir wollen sie fortsetzen und Zusammenhalt sichern. Diese vier Jahre haben sich gelohnt für unser Land. Der Reformstau ist aufgelöst. Deutschland ist in Bewegung gekommen. Unser Land ist wirtschaftlich robuster, moderner, gerechter und weltoffener geworden. Der Stillstand ist überwunden.“

²⁴⁵ Tamtéž; str. 7. V německém originále: „Gerhard Schröder macht gute Arbeit für unser Land. Er genießt Vertrauen. Und es gibt noch viel zu tun. Gerhard Schröder muss Bundeskanzler bleiben.“

²⁴⁶ Tamtéž; str. 13. V německém originále: „Deutschlands Rolle in der Welt hat sich verändert. Unsere Stimme hat an Gewicht gewonnen. Unser Rat und unsere Hilfe sind gefragt. Die Staatgemeinschaft zählt auf Deutschland, und sie kann sich auf Deutschland verlassen. Dazu haben wir mit unserer Politik entscheidend beigetragen.“

²⁴⁷ Tamtéž; str. 13. V německém originále: „Mit uns wird von Deutschland niemals Aggression ausgehen. Aber die Wirklichkeit der Welt ist nicht nur friedlich. Unsere Aufgabe besteht heute in der Prävention von Konflikten und der Eindämmung von Gewalt. Wir engagieren uns für eine aktive Friedenspolitik.“

*k mezinárodní solidaritě. Stali jsme se normální evropskou zemí.*²⁴⁸ V další části kapitoly zaměřené na zahraniční politiku se sociální demokracie věnovala i otázkám spravedlivého světového řádu, posílení role OSN či aktivní evropské politice.²⁴⁹

SPD v programu pro volby v roce 2002 opakovala úspěšnou strategii z minulé volební kampaně, kdy zdárně propojila témata sociální spravedlnosti a inovací. V samotném názvu programu můžeme najít ekvivalenty pro tyto pojmy. V roce 2002 však byl programový dokument SPD oproti programům z minulých volebních klání méně zaměřen na téma sociální spravedlnosti a především se sociální demokracie mnohem méně odkazovala na sociální stát. Sociální demokracie naopak sociální spravedlnost prezentovala např. jako součást konkurenceschopné ekonomiky: *„Konkurenceschopné a udržitelné hospodářství je základem pro blahobyt. Blahobyt potřebuje práci pro všechny a sociální spravedlnost.*²⁵⁰ Sociální spravedlnost spojovala SPD i s rozpočtovou disciplínou, která byla v programu vyzdvižována. *„Šetření pro nás není žádný samoúčel. Solidní finanční politika naopak vytváří základ pro větší růst a zaměstnanost. (...) Spojuje sociální spravedlnost s hospodářským rozumem. Vytváří prostor pro investice v důležitých oblastech budoucnosti a zlepšuje životní šance budoucích generací.*²⁵¹

Speciální kapitola byla jako v minulosti věnována i otázce východní části Německa. SPD novým spolkovým zemím slibovala moderní infrastrukturu i inovativní hospodářství a moderní školství.²⁵² Součástí volebního programu pro volby v roce 2002 byla zároveň tradiční sociálnědemokratická témata jako rovnoprávnost, vzdělávání či zdravotnictví.²⁵³

---

²⁴⁸ Tamtéž; str. 13. V německém originále: *„Mit der staatlichen Einheit haben wir nicht nur unsere nationale Souveränität in vollem Umfang zurückgewonnen, sondern zugleich auch das Recht und die Pflicht zur internationalen Solidarität. Wir sind ein normales Land geworden.“*

²⁴⁹ Tamtéž; str. 13 – 20.

²⁵⁰ Tamtéž; str. 20. V německém originále: *„Eine wettbewerbsfähige und nachhaltige Wirtschaft ist Grundlage für Wohlstand. Wohlstand braucht Beschäftigung für alle und soziale Sicherheit.“*

²⁵¹ Tamtéž; str. 23. V německém originále: *„Sparen ist für uns kein Selbstzweck. Eine solide Finanzpolitik bildet vielmehr die Grundlage für mehr Wachstum und Beschäftigung. (...) Sie verbindet soziale Gerechtigkeit mit wirtschaftlicher Vernunft. Sie schafft Gestaltungsspielräume für Investitionen in wichtigen Zukunftsfeldern und verbessert die Lebenschancen künftiger Generationen.“*

²⁵² Tamtéž; str. 39 – 43.

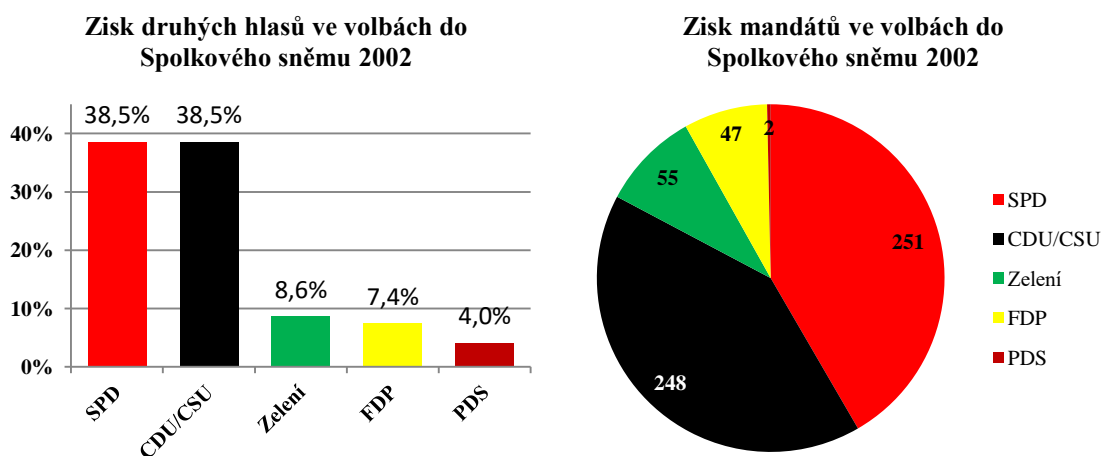
²⁵³ Tamtéž.

7. Volební období 2002 – 2005

Jaká vláda vzejde z voleb do Spolkového sněmu, které se konaly 22. září 2002, nebylo před volbami vůbec jisté. Výsledek voleb nakonec znamenal úspěch pro stávající rudo-zelenou vládu a umožnil její další pokračování, byť jen s těsnou většinou. SPD ve volbách opět obdržela největší počet druhých hlasů. Získala podporu 38,5% voličů a obhájila i pozici nejpočetnější frakce ve Spolkovém sněmu. Náskok sociálních demokratů před druhou CDU/CSU byl ale tentokrát velice těsný. Unijní strany volilo taktéž 38,5% německých voličů. Rozdíl v počtu získaných druhých hlasů dosahoval pouze 6 027, což mezi téměř 48 miliony platných hlasů činilo zanedbatelnou setinu procenta. V přepočtu na mandáty nicméně SPD získala o tři poslance více než CDU/CSU. O nové vládě tak výrazně rozhodly výsledky zbylých stran zastoupených ve Spolkovém sněmu. Třetí největší podpoře, konkrétně 8,6% druhých voličských hlasů, se těšili vládní Zelení, kteří předčili FDP, kterou upřednostnilo 7,4% voličů. SPD a Zelení díky tomu dosáhli na těsnou většinu 306 poslanců z celkových 603. Pro pokračování rudo-zelené vlády byl velmi důležitý i neúspěch PDS, která obdržela pouze na 4% druhých hlasů a 2 přímé mandáty, její jediné v následujícím volebním období.²⁵⁴ Pokud by PDS získala více než 2 přímé mandáty, rudo-zelená většina by velmi pravděpodobně neexistovala, protože její těsná většina by se změnila v menšinu.

K neúspěchu PDS jistě přispěl velmi dobrý výsledek SPD v nových spolkových zemích. V roce 2002 zde sociální demokracii podpořilo 39,7% voličů. Odezvu ve východní části státu měla především ona důležitá témata z volební kampaně: povodně a válka v Iráku.

²⁵⁴ https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw2002.html. Vyhledáno 25. 2. 2016.

Pozn.: PDS získala pouze 2 přímé mandáty. Decker, Neu; 2007; str. 318.

Gerhard Schröder zvládl události spojené se záplavami mnohem lépe než Edmund Stoiber. Dokázal vzbudit dojem, že se ho tyto události týkají, že ho zasáhly.²⁵⁵

SPD a Zelení se po volbách dle očekávání dohodli na pokračování spolupráce a 20. října 2002 byl Gerhard Schröder opětovně zvolen německým kancléřem.²⁵⁶ O týden později ve svém projevu před Spolkovým sněmem (*Regierungserklärung*) naznačil směr, kterým se jeho vláda vydá. Mělo se jednat o reformní linii. Staronový kancléř slíbil změny v daňovém systému, na trhu práce, ve vzdělávání, sociálním systému i systému důchodového pojištění. Svým úsilím však měla vláda dovést Německo do lepšího světa. Gerhard Schröder zakončil svůj projev takto: „*Cíl naší cesty je jasný: život bohatší na příležitosti, bohatší na pracovní možnosti a formy práce, bohatší na služby i trhy, bohatší na naděje v budoucnost jako i na kulturu a bezpečnost, rozhodně také bohatší v příjmech a jmění. Společně tohoto cíle dosáhneme a společně zajistíme pro naše děti perspektivní budoucnost.*“²⁵⁷

Nová vláda zaznamenala ve svém složení některé změny. Asi nejvýraznější bylo přidělení rezortů hospodářství a práce do rukou tehdejšího ministerského předsedy Severního Porýní-Vestfálska Wolfganga Clementa,²⁵⁸ který se těšil pověsti hospodářského modernizátora.²⁵⁹ „*Wolfgang Clement se stal ‚superministrem‘ hospodářství a práce. Byl jmenován, aby rozhýbal kabinet a demonstroval, že vláda byla připravená pustit se do modernizace trhu práce a jejím hlavním cílem bylo dynamičtější hospodářství.*“²⁶⁰

7.1. Reformy druhé rudo-zelené vlády

Právě Wolfgang Clement měl prosadit doporučení Hartzovy komise,²⁶¹ jejichž naplnění slíbil kancléř Schröder ve volebním klání.²⁶² V prosinci 2002 prosadila vláda první právní předpisy vycházející z návrhů Hartzovy skupiny. Jednalo se o tzv.

---

²⁵⁵ Potthoff, Miller; 2006; str. 397 – 398.

²⁵⁶ Tamtéž; str. 399.

²⁵⁷ <http://dip21.bundestag.de/dip21/btp/15/15004.pdf>. Vyhledáno 25. 2. 2016. V německém originále: „*Das Ziel unseres Weges ist klar: ein Leben reicher an Chancen, reicher an Arbeitsmöglichkeiten und Arbeitsformen, reicher an Dienstleistungen und Märkten, reicher an Zukunftshoffnungen sowie an Kultur und Sicherheit, aber durchaus auch reicher an Einkommen und Vermögen für alle. Gemeinsam werden wir dieses Ziel erreichen und gemeinsam werden wir damit für uns und unsere Kinder eine lebenswerte Zukunft schaffen.*“

²⁵⁸ Faulenbach; 2012; str. 128.

²⁵⁹ Tamtéž; str. 121.

²⁶⁰ Potthoff, Miller; 2006; str. 399. V anglické verzi: „*Wolfgang Clement became ‚Superminister‘ for Economic Affairs and Labour. He was appointed to pep up the cabinet and demonstrate that the government was eager to tackle the modernisation of the labour market, and that its main goal was a more dynamic economy.*“

²⁶¹ Tamtéž; str. 403.

²⁶² Nawrat; 2012; str. 231.

zákony Hartz I a II.²⁶³ Tato opatření však byla kvůli zásahu unijních stran ve Spolkové radě prosazena pouze částečně či v pozměněné podobě.²⁶⁴

Na počátku následujícího roku předstoupil dne 14. března 2003 Gerhard Schröder před poslance Spolkového sněmu, aby je seznámil s vládními reformními plány.²⁶⁵ Ve svém projevu (*Regierungserklärung*) nazvaném *Odvaha k míru a odvaha ke změně*²⁶⁶ se zabýval dvěma aktuálními tématy tehdejší německé politiky. Prvním byla blížící se válka v Iráku, kterou SPD odmítala a druhým právě vládní reformní úmysly, které souhrnně nazval Agenda 2010. Tento název se poté hluboce vžil a stal se významným pojmem německé politiky. Gerhard Schröder tentokrát mluvil bez jakýchkoliv okras. Oznámil, že vláda hodlá krátit státní výdaje a tyto škrty pocítí a budou se na nich podílet všichni bez výjimky, včetně sociálně slabých. „*Chci Vám dnes bod po bodu představit, jaká opatření musejí být podle přesvědčení Spolkové vlády přednostně uchopena a uvedena do praxe – kvůli konjunkturu a rozpočtu, kvůli práci a hospodářství, kvůli sociálnímu zajištění ve stáří a v případě nemoci. Budeme muset krátit státní výdaje, prohlubovat vlastní zodpovědnost a od každého vyžadovat zvýšený výkon. Všechny síly společnosti budou muset přispět svým dílem: podnikatelé a zaměstnanci, živnostníci a také důchodci. Budeme muset podniknout mohutné společné úsilí, abychom dosáhli našeho cíle.*“²⁶⁷ K této reformní politice neviděl Gerhard Schröder žádnou alternativu. Vládní kroky byly podle něj v zájmu zachování aspoň částečných výtěžků sociálního státu nezbytné. „*Bud' budeme modernizovat my a to se zachováním sociálně tržního hospodářství, nebo budeme zmodernizováni a to nezastavitelnými silami trhu.*“²⁶⁸ Agenda 2010 obsahovala plány na krácení sociálních výdajů, deregulaci trhu práce a pracovněprávních vztahů či aktivizaci osob na trhu práce ale i investice do institucí péče o dítě, aby rodiče mohli pracovat.²⁶⁹ Důležitým opatřením bylo také krácení vedlejších

---

²⁶³ Nachtwey; 2009; str. 218.

²⁶⁴ Potthoff, Miller; 2006; str. 403.

²⁶⁵ Gohr, Seeleib-Kaiser; 2003; str. 45.

²⁶⁶ V německém originále: *Mut zum Frieden und Mut zur Veränderung.*

²⁶⁷ <http://dip21.bundestag.de/dip21/btp/15/15032.pdf>. Vyhledáno 25. 2. 2016. V německém originále: „*Ich möchte Ihnen heute Punkt für Punkt darlegen, welche Maßnahmen nach Überzeugung der Bundesregierung vorrangig ergriffen und umgesetzt werden müssen – für Konjunktur und Haushalt, für Arbeit und Wirtschaft, für die soziale Absicherung im Alter und bei Krankheit. Wir werden Leistungen des Staates kürzen, Eigenverantwortung fördern und mehr Eigenleistung von jedem Einzelnen abfordern müssen. Alle Kräfte der Gesellschaft werden ihren Beitrag leisten müssen: Unternehmer und Arbeitnehmer, freiberuflich Tätige und auch Rentner. Wir werden eine gewaltige gemeinsame Anstrengung unternehmen müssen, um unser Ziel zu erreichen.*“

²⁶⁸ Tamtéž. V německém originále: „*Entweder wir modernisieren, und zwar als soziale Marktwirtschaft, oder wir werden modernisiert, und zwar von den ungebremsten Kräften des Marktes.*“

²⁶⁹ Nawrat; 2012; str. 232 – 233.

nákladů práce, tedy důchodového a zdravotního pojištění a pojištění pro případ nezaměstnanosti.²⁷⁰

Přestože plánovaná opatření neměla podle jejích zastánců vést k odbourání (*Abbau*) ale přestavbě (*Umbau*) sociálního státu,²⁷¹ setkala se s odporem u některých sociálnědemokratických poslanců, členů strany i některých bývalých vrcholných politiků SPD v čele s Oskarem Lafontainem. Agenda 2010 se taktéž nezamlouvala odborovým svazům.²⁷² Rozčarování byli především ti členové a příznivci strany, kteří si SPD spojovali s usilováním o sociální spravedlnost a rovnost. Nelíbil se jim také způsob, jakým bylo o Agendě 2010 rozhodnuto shora, bez širší stranické diskuze. Na 1. června 2003 byl dokonce svolán mimořádný sněm SPD, na kterém však 90% delegátů odsouhlasilo reformní plány.²⁷³

Vyvstává otázka, jak bylo možné, že nakonec strana přijala reformní opatření druhé Schröderovy vlády tak disciplinovaně, že Agenda 2010 byla nakonec přijatelná i pro většinu stranické levice a odmítli ji jen někteří levicověji orientovaní členové strany? Pro příznivce SPD byly vládní reformy spíše nutným zlem, které bylo v sociální demokracii spíše tolerováno nežli nadšeně akceptováno. Důvodem k této toleranci bylo postupné osvojování ekonomicky liberálnějších a tržně orientovaných principů ze strany SPD od raných 90. let. Dále však také to, že mezi sociálními demokraty neexistoval nikdo, kdo by dokázal Agendě 2010 zabránit či navrhnout jinou smysluplnou možnost. Kritici reformy nabízeli pouze částečná alternativní řešení. Nadto Gerhard Schröder zvolil tvrdou taktiku, kdy opakovaně hrozil svojí rezignací, pokud Agenda 2010 nezíská podporu. Obavy ze ztráty kancléřského postu na zákonodárce strany platily.²⁷⁴

Veřejnost však reformy nepřijímala s radostí a poté, co byl v červnu 2004 schválen čtvrtý balíček opatření vycházející z návrhů Hartzovy komise a nazývaný Hartz IV, vyvolala vládní politika mimořádně rozzlobené reakce a do ulic v létě roku 2004 vyšly především v nových spolkových zemích desetitisíce demonstrantů.²⁷⁵ Takzvané pondělní demonstrace daly zavzpomínat na revoluční rok 1989. Tentokrát se lidem nelíbilo krácení podpory v nezaměstnanosti a v případě dlouhodobější ztráty zaměstnání příjem pouze ve výši

---

²⁷⁰ Fülberth; 2009; str. 76.

²⁷¹ Nachtwey; 2009; str. 219.

²⁷² Nawrat; 2012; str. 234 – 235.

²⁷³ Potthoff, Miller; 2006; str. 406.

²⁷⁴ Nawrat; 2012; str. 235 – 239.

²⁷⁵ Potthoff, Miller; 2006; str. 406.

základních sociálních dávek.²⁷⁶ Období rudo-zeleného vládnutí se pomalu začalo chýlit ke svému konci.

7.2. Blížící se konec rudo-zeleného vládnutí

Od začátku roku 2003 držela CDU/CSU spolu s FDP pohodlnou většinu ve Spolkové radě, čímž byla vláda nucena vyjednávat s těmito stranami o navrhované legislativě. Více než 60% projednávaných zákonů totiž potřebovalo souhlas této instituce. Nadto se opakovala tradiční situace z minulosti, kdy byly vládní strany často trestány v zemských volbách.²⁷⁷ Např. v roce 2003 byly výsledky SPD v zemských volbách katastrofální. Sociální demokraté uspěli pouze v Brémách. V Hesensku, Dolním Sasku a Bavorsku došlo k výraznému propadu podpory SPD oproti poslednímu hlasování. Na počátku roku 2004 následně Gerhard Schröder oznámil, že přepustí předsednický post Franzi Münteferingovi.²⁷⁸ Ten měl blíže k tradiční sociální demokracii, zároveň však svými postoji nijak neohrožoval Agendu 2010.²⁷⁹

Konec rudo-zeleného vládnutí nastal v roce 2005. V zemských volbách v Severním Porýní-Vestfálsku, nejlidnatější spolkové zemi, SPD prohrála a po dlouhých 39 letech zde byla nucena odejít do opozice. Navíc se jednalo o poslední region, v kterém vládli sociální demokraté spolu se Zelenými. SPD po neúspěchu v těchto volbách zbylo pouze pět ministerských předsedů, zatímco v roce 1999 jich měla dvanáct. Složení Spolkové rady se ještě výrazněji vychýlilo ve prospěch opozičních stran. Večer po volbách oznámili Gerhard Schröder a Franz Müntefering, že chtějí konání předčasných voleb na podzim roku 2005.²⁸⁰ Následně 1. července vyslovil kancléři nedůvěru Spolkový sněm.²⁸¹

7.3. Vznik WASG a její společná kandidatura s PDS

V době konání zemských voleb v Severním Porýní-Vestfálsku již na německé politické scéně existovala nová strana, která vznikla v důsledku nespokojenosti mnoha lidí s vládní reformní politikou. Jmenovala se *Práce & sociální spravedlnost – volební alternativa* (WASG)²⁸² a v těchto volbách ji volilo 2,2% voličů.²⁸³

---

²⁷⁶ Fülberth; 2009; str. 77 – 78.

²⁷⁷ Potthoff, Miller; 2006; str. 401 – 402.

²⁷⁸ Tamtéž; str. 407 – 408.

²⁷⁹ Faulenbach; 2012; str. 130.

²⁸⁰ Potthoff, Miller; 2006; str. 413 – 414.

²⁸¹ <http://www.spiegel.de/politik/deutschland/kanzler-ohne-mehrheit-schroeder-gewinnt-das-misstrauen-a-363163.html>. Vyhledáno 27. 2. 2016.

²⁸² V německém originále: *Arbeit & soziale Gerechtigkeit – Die Wahlalternative*.

²⁸³ Decker, Neu; 2007; str. 156.

WASG byla založena v červnu 2004 ve spolupráci dvou iniciativ. První z nich se jmenovala *Práce & sociální spravedlnost*²⁸⁴ a sdružovali se v ní někteří bývalí členové odborářského křídla SPD okolo Klause Ernsta. Stále více odborářů a členů SPD totiž odmítalo „neoliberální“ vládní mainstream. Druhou z nich byla *Volební alternativa 2006*,²⁸⁵ která vznikla na protest proti úsporné politice berlínské zemské vlády SPD a PDS a náleželo k ní mnoho příznivců Oskara Lafontaine. V lednu roku 2005 se WASG transformovala v politickou stranu.²⁸⁶

Z pohledu WASG chyběla v Německu reálná opozice k reformní politice vlády. Unijní strany a FDP byly trzně liberálnější než vláda. PDS tou dobou nebyla, vyjma svých dvou poslanců, kteří získali přímý mandát, zastoupena ve Spolkovém sněmu a v celoněmecké politice upadala v zapomnění. Právě PDS se však pro WASG brzy stala osudovou stranou. Poté, co Gerhard Schröder oznámil svůj záměr, aby se nové volby konaly v předčasném termínu na podzim roku 2005, pochopili politici WASG i PDS, že jejich vzájemná spolupráce může přinést úspěch. Obě strany se shodly na tom, že se do dvou let sjednotí, v blízkých se volbách budou kandidovat společně a PDS změní svoje jméno na Linkspartei.PDS.²⁸⁷

WASG se před předčasnými volbami podařilo na svoji stranu přilákat jednu velmi výraznou osobnost. Nebyl jí nikdo jiný, než bývalý předseda SPD Oskar Lafontaine, který kvůli neshodám s Gerhardem Schröderem ohledně ekonomické orientace vlády opustil v roce 1999 všechny své politické posty. Zůstával však i nadále členem SPD. To mu ale nebránilo v tom, aby se po schválení Hartz IV účastnil pondělních demonstrací ve východním Německu, na kterých se snažil zlepšit svoji nepřilich dobrou pověst v této části země. Ta vycházela především z jeho skeptického postoje v době znovusjednocení Německa. Několik dní po konání voleb v Severním Porýní-Vestfálsku, když už bylo velmi pravděpodobné, že se budou konat předčasné volby, Oskar Lafontaine opustil sociální demokracii a vstoupil do WASG.²⁸⁸

Lafontainovy kroky a jeho kandidatura ve volbách podnítila vlnu přestupů z SPD do PDS a WASG. Kromě samotného Lafontaine se však jednalo o méně významné členy.²⁸⁹ I původní straníci WASG byli spíše méně známí odboráři a bývalí členové SPD.²⁹⁰ Pro

---

²⁸⁴ V německém originále: *Arbeit & soziale Gerechtigkeit*.

²⁸⁵ V německém originále: *Wahlalternative 2006*.

²⁸⁶ Tamtéž; str. 155 – 156.

²⁸⁷ Egle, Zohlnhöfer; 2007; str. 132 – 133.

²⁸⁸ Fülberth; 2009; str. 81 – 82.

²⁸⁹ Decker, Neu; 2007; str. 156.

²⁹⁰ Egle, Zohlnhöfer; 2007; str. 132.

sociální demokracii byl přesto vznik WASG a její následné spojení s PDS velmi nepříjemnou záležitostí. Nalevo od SPD se objevila nová alternativa, která ohrožovala postavení sociální demokracie.

V předčasných volbách kandidovali zástupci WASG na listinách Linkspartei. Důvodem byla skutečnost, že německá legislativa neumožňuje spojenou kandidaturu dvou stran. V kampani se zástupci Linkspartei zaměřili především na kritiku reforem rudo-zelených vlád a na mírovou tematiku.²⁹¹ Společná kandidatura se vyplatila. Linkspartei dosáhla na výsledek, který byl dříve pro PDS nepředstavitelný. V celoněmeckém souhrnu obdržela 8,7% druhých hlasů,²⁹² k čemuž výrazně přispěla podpora 4,9% voličů ve starých spolkových zemích,²⁹³ tedy v oblastech, kde byla dříve PDS okrajovou politickou silou.

7.4. Předčasné volby do Spolkového sněmu 2005

Před předčasnými volbami do Spolkového sněmu v roce 2005 se německá politika rozdělila do černo-žlutého tábora složeného z CDU/CSU a FDP a rudo-zeleného tábora sociálních demokratů a Zelených. Mimo tyto tábory stála Linkspartei v čele s Oskarem Lafontainem a Gregorem Gysim jako vrcholnými kandidáty.²⁹⁴

V létě před volbami v průzkumech veřejného mínění dominovaly unijní strany.²⁹⁵ Všechny agentury ve svém posledním předvolebním průzkumu přisuzovaly CDU/CSU podporu přes 40%.²⁹⁶ V předvolební kampani však dokázal Gerhard Schröder vytěžit maximum ze svého předešlého vládnutí.²⁹⁷

Ve volbách do Spolkového sněmu konaných dne 18. září 2005 sice vyhrála CDU/CSU, její náskok na SPD byl však nakonec velmi těsný. Unijní strany podpořilo svým druhým hlasem 35,2% voličů, sociální demokraty jen o jedno procento méně, konkrétně 34,2%. Třetí nejsilnější stranou se stala FDP, kterou volilo 9,8% voličů. Na čtvrté místo se vyšvihla Linkspartei s 8,7% druhých hlasů a až na pátém místě se umístili Zelení s podporou 8,1%. V přepočtu na mandáty získal černo-žlutý tábor ve Spolkovém sněmu, který celkově čítal 614 členů, 287 mandátů a rudo-zelené seskupení 273 křesel. Díky přítomnosti

---

²⁹¹ Tamtéž; str. 132.

²⁹² https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw2005.html.

Vyhledáno 27. 2. 2016.

²⁹³ Decker, Neu; 2007; str. 319.

²⁹⁴ Potthoff, Miller; 2006; str. 415.

²⁹⁵ Potthoff, Miller; 2006; str. 415.

²⁹⁶ <http://www.wahlrecht.de/umfragen/>. Vyhledáno 27. 2. 2016.

²⁹⁷ Potthoff, Miller; 2006; str. 416.

Linkspartei ani jedna skupina nezískala většinu.²⁹⁸ Právě Linkspartei se ve volbách podařilo zaujmout mnoho dřívějších voličů SPD. Důvodem byla především jejich nespokojenost s Agendou 2010, z které pravicové strany nemohly těžit, protože jejich požadavky byly ještě tvrdší.²⁹⁹

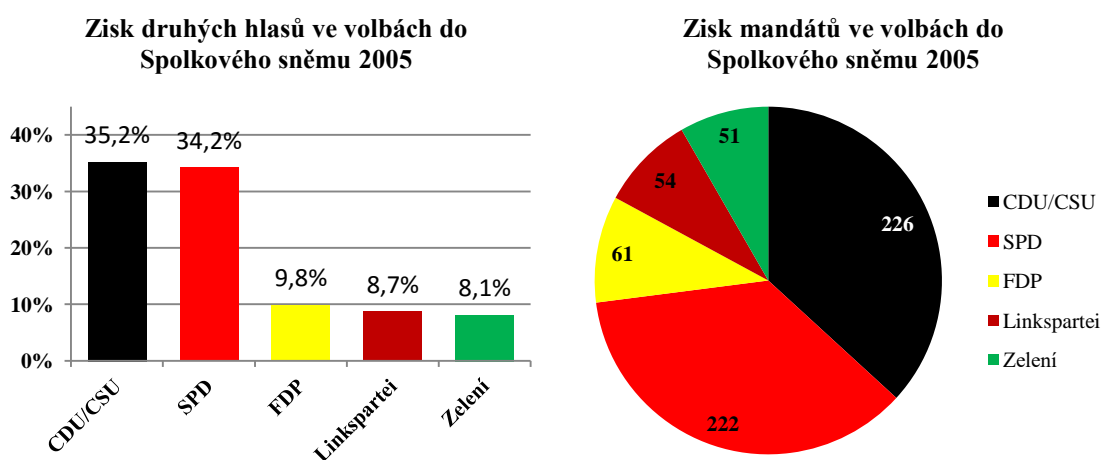
Výsledkem povolebních vyjednávání byl vznik velké koalice CDU/CSU a SPD. Sociální demokracie zůstala vládní stranou a zajistila si polovinu postů ve vládě, přišla však o post kancléře, který získaly z pozice nejpočetnější frakce ve Spolkovém sněmu unijní strany. Novou kancléřskou se stala Angela Merkelová.³⁰⁰ Gerhard Schröder, který si ještě večer po volbách nárokoval pokračování v čele vlády, rezignoval 23. listopadu 2005 na svůj poslanecký mandát a odešel do politického důchodu.³⁰¹

7.5. Bilance rudo-zeleného vládnutí

SPD dlouho netušila, s kým v čele vystoupí z opozičních řad. Nakonec tato volba padla na Gerharda Schrödera, který jako první kancléřský kandidát od dob Helmuta Schmidta dokázal SPD přivést do Spolkové vlády. V té se ukázal být silným kancléřem a nechybělo mnoho, aby mohl pokračovat místo Angely Merkelové v čele velké koalice.

Na počátku rudo-zeleného spojení byl přesun do vlády pro SPD po 16 letech v opozici velkým skokem.³⁰² Nemluvě o Zelených, pro které byla účast ve Schröderově vládě exekutivní premiérou na spolkové úrovni. Přesto však Německo v době rudo-zeleného vládnutí prošlo výraznými změnami. Na poli hospodářské a sociální politiky přistoupily

²⁹⁸ https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/fruehere_bundestagswahlen/btw2005.html. Vyhledáno 27. 2. 2016.

²⁹⁹ Egle, Zohlnhöfer; 2007; str. 132.

³⁰⁰ Potthoff, Miller; 2006; str. 422.

³⁰¹ http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/september-2005-das-ende-der-aera-gerhard-schroeder-13817094.html?printPagedArticle=true#pageIndex_2. Vyhledáno 27. 2. 2016.

³⁰² Faulenbach; 2012; str. 122.

Schröderovy vlády k zásadním změnám. Především v druhém funkčním období byla reformní aktivita vlády velmi výrazná. Prosadila ekonomicky liberální opatření, která se souhrnně nazývají Agenda 2010. Pro mnohé mohlo být překvapivé, že k ekonomicky liberálním opatřením sáhla vláda vedená sociálními demokraty, avšak i SPD mohla jen stěží odolávat tlaku ekonomicky liberálního paradigmatu, který byl v té době velmi silný. Nadto CDU/CSU a FDP v druhém funkčním období rudo-zelené vlády držely většinu ve Spolkové radě, v které prosazovaly právě ekonomicky liberální politiku.³⁰³ SPD byla za svoji reformní aktivitu potrestána v předčasných volbách, v kterých přišla o mnoho svých někdejších voličů na úkor Linkspartei.

V době rudo-zelené vlády prošla výraznou proměnou i zahraniční politika spolkové republiky. Účast na bojích v bývalé Jugoslávii i Afghánistánu znamenala zlom v německé poválečné zahraniční politice. Výrazným počinem bylo i odmítnutí podporovat USA v iráckém tažení. Německo se v době rudo-zelených vlád stalo navenek mnohem sebevědomějším a jako plnohodnotný člen se zařadilo do mezinárodního společenství.

---

³⁰³ Nawrat; 2012; str. 238.

8. Závěr

SPD vstoupila v roce 1990 do znovusjednoceného Německa na spolkové úrovni v opozičních lavicích. V předešlém vývoji německé politiky od druhé poloviny 19. století však hrála významnou a úctyhodnou roli. Po druhé světové válce v 50. a na počátku 60. let hledala svoji novou poválečnou tvář, kterou našla v akceptaci západního směřování spolkové republiky. Poprvé od vzniku SRN se SPD stala vládní stranou v roce 1966. Tehdy jako menší koaliční partner CDU/CSU ve velké koalici. O 3 roky později už post kancléře převzala sama sociální demokracie. Po téměř 40 letech se dalším sociálnědemokratickým předsedou vlády stal Willy Brandt. Ten svojí východní politikou otočil zájem německé zahraniční politiky směrem na východ, aniž by však zahodil západní ukotvení spolkové republiky. Willyho Brandta na postu kancléře vystřídal v roce 1974 jiný sociální demokrat Helmut Schmidt, který v této pozici vydržel až do roku 1982. Od té doby byla SPD v opozici a v 80. letech procházela těžkým obdobím vnitřních sporů. Když se na konci této dekády zdálo, že by krize SPD mohla být překonána, nastaly významné geopolitické změny, které vyústily v znovusjednocení Německa. Zásluhy na něm byly přičítány především kancléři Helmutu Kohlovi. Opoziční období SPD se tak protáhlo i do znovusjednoceného Německa.

Na konci 80. let SPD přijala svůj nový základní program nazývaný Berlínský, který byl orientován na ekologická, sociální a mírová témata pozdních 80. let. Znovusjednocení Německa však přineslo nové problémy, s kterými program nepočítal. Nebyl proto aktuální a SPD se ho po roce 1990 příliš nedržela. Ve volbách do Spolkového sněmu v roce 1990 se však ještě na témata z Berlínského programu zaměřila. Avšak neuspěla. Dokonce se dá říci, že propadla a to i kvůli skeptickému postoji kancléřského kandidáta Oskara Lafontaine. Dosáhla tehdy nejhoršího volebního výsledku od počátku 60. let.

V opozičních lavicích SPD tížily personální rozpory. Předseda strany z let 1991 – 1993 Björn Engholm byl kritizován za svůj slabý styl vedení. Stranu nedokázal sjednotit ani jeho nástupce Rudolf Scharping, kterému jeho pozici komplikovali dva silní a po moci toužící konkurenti Oskar Lafontaine a Gerhard Schröder. Prvně jmenovaný Schrapinga na sjezdu v Mannheimu v roce 1995 nahradil na postu předsedy strany. Následně se mu podařilo stranu zdisciplinovat. Kancléřským kandidátem SPD pro volby do Spolkového sněmu v roce 1998 se však především kvůli větší popularitě mezi veřejností stal Gerhard Schröder. Společně s Lafontainem dokázali v předvolebním období kooperovat, poté se však jejich cesty rychle rozešly. Neshodovali se totiž ve svém pohledu na hospodářskou politiku. Lafontaine uznal, že z pozice ministra tahá vůči kancléři Schröderovi za kratší konec pomyslného provazu a na

počátku roku 1999 rezignoval na všechny své politické funkce. Čas odplaty pro něj přišel v roce 2005, kdy svoji kandidaturou za Linkspartei přispěl k mimořádnému úspěchu této strany a to především na úkor SPD. Lafontaine a Linkspartei „obrali“ sociální demokracii o část hlasů a Gerhardu Schröderovi tím pravděpodobně zabránili v pokračování v čele vlády i po roce 2005. I přes toto pozdější dění se nicméně pomyslným vítězem personální řevnivosti tzv. Brandtových „vnoučat“, ke kterým patřila právě generace sociálnědemokratických předsedů 90. let, stal Gerhard Schröder, který jako jediný dosáhl na úplný vrchol v exekutivě. Zároveň nakonec vystoupal i na nejvyšší post stranické hierarchie, protože se stal po Lafountainově odstoupení novým stranickým předsedou.

V první polovině 90. let začala SPD pomalu měnit svůj postoj k účasti Německa na zahraničních vojenských misích. Nejdříve souhlasila i přes značné vnitrostranické rozpory s mírovými misemi pod vedením OSN, poté s účastí na misích v Bosně a Hercegovině. Vrchol sociálnědemokratické proměny v této oblasti přišel až v době jejího vládnutí. Nejdříve se Německo kvůli dění v Kosovu připojilo k útokům na tehdejší Jugoslávii. Jednalo se tehdy o první poválečné zapojení německé armády do útočných vojenských operací. Poté Německo zasahovalo na území Makedonie a především po útocích z 11. září v Afghánistánu. Kancléř Schröder dokonce Spojeným státům slíbil neomezenou solidaritu. Brzy však od ní odstoupil. Na útoku na Irák v roce 2003 se již rudo-zelená vláda odmítla podílet, Německo se tehdy dostalo do sporu s USA. SPD transformovala v době mezi roky 1990 a 2005 svůj postoj k zahraničním angažmá německé armády. Pomohla také změnit roli Německa v mezinárodní politice, v které začalo hrát mnohem významnější a sebevědomější roli. Byl to z rozhodující části důsledek znovusjednocení země. Samozřejmě však v 90. letech a na počátku nového tisíciletí nebylo, jakou přesnou podobu získá role sjednoceného Německa v mezinárodní politice. Německo se i – a možná především – díky SPD rozhodlo akceptovat vojenské intervence jako možné řešení mezinárodních konfliktů v případě, pokud mají zabránit většímu zlu. Ospravedlnění tohoto posunu se v rámci SPD lišilo. Např. ministr obrany v době kosovské krize Scharping ho viděl v historické vině Německa, kancléř Schröder naopak v nové roli Německa jako plnohodnotného člena mezinárodního společenství.

Od počátku 90. let se postoje SPD začaly posouvat i v hospodářských a sociálních tématech. Směr, kterým se sociální demokracie vydala, mířil do politického středu. Tato změna nespěle začala již během předsednictví Björna Engholma a pokračovala pod vedením Rudolfa Scharpinga. Projevila se i v programu pro volby do Spolkového sněmu v roce 1994, v kterém SPD začala akcentovat některé ekonomicky liberální prvky. Posun směrem do středu

byl prohlouben před volbami do Spolkového sněmu v roce 1998 s kancléřským kandidátem Gerhardem Schröderem v čele, který si ve svých vyjádřeních nebral žádné servítky a otevřeně se klonil k ekonomicky liberálním modelům. SPD však tehdy dokázala zručně kombinovat tuto ekonomicky liberálnější politiku s přetrvávajícím důrazem na sociální otázky a sociální spravedlnost. Obě témata se v programu doplňovala, což se u voličů setkalo s úspěchem.

Během prvního vládního období rudo-zeleného spojení nebyla přijatá nová opatření ještě tak rozsáhlá. Rétoricky však došlo ke spojení SPD s britskými labouristy, které symbolizoval společný dokument podepsaný Gerhardem Schröderem a Tony Blairem nazývaný *Schröder/Blair-Papier*. Ve volbách do Spolkového sněmu v roce 2002 již program SPD i v souladu s tímto materiálem méně akcentoval sociální témata. Vrchol reformní politiky rudo-zelených vlád nastal v jejich druhém funkčním období. Přijatá opatření proměnila podobu sociálního státu v Německu. Agenda 2010 se stala jedním z hlavních aspektů sociálnědemokratického vládnutí. Ač se jednalo o poměrně tvrdé reformy, SPD se s nimi smířila. Důvodem byla absence alternativních komplexních návrhů ze strany kritiků vládní politiky i převažující dominance ekonomicky liberálního paradigmatu a tlak globalizovaného hospodářství na změny. SPD tak od schválení Berlínského programu v roce 1989 po druhou Schröderovu vládu prošla výrazným posunem v otázkách hospodářské a sociální politiky.

Reakcí na politiku SPD byl vznik WASG z řad některých bývalých členů SPD a odborářů a následná společná kandidatura této strany s PDS, tehdy přejmenovanou na Linkspartei. Ve volbách do Spolkového sněmu v roce 2005 sebrala Linkspartei sociální demokracii mnoho hlasů v levé části politického spektra. Oskar Lafontaine jako vrcholný kandidát tohoto politického subjektu a tehdy již i člen WASG měl na některé bývalé voliče SPD stále velký vliv.

Vývoj SPD v letech 1990 – 2005 je možné rozdělit na dvě téměř stejně dlouhé části. Tu první strávila sociální demokracie v opozici, druhou jako hlavní vládní strana. Jestliže v prvních volbách po znovusjednocení Německa dosáhla svého nejhoršího výsledku od počátku 60. let, v následujících volbách její podpora mezi voliči stoupala a kulminovala v roce 1998, kdy se jí po dlouhé době podařilo opět dosáhnout na více než 40% druhých hlasů a podruhé v poválečné historii se stala nejsilnější frakcí ve Spolkovém sněmu. Po volbách utvořila spolu se Zelenými tzv. rudo-zelenou koalici, tedy projekt, který se zdál být reálný již v 80. letech. Historické události znovusjednocení Německa však jeho realizaci odložily. Jak vyplývá z výše zmíněného, rudo-zelená vláda se témat 80. let nedržela striktně. Prosadila sice

některá ekologická opatření jako např. výstup z jádra (*Atomausstieg*), v hospodářské a sociální i zahraniční politice však sociální demokraté a Zelení praktikovali jinou politiku, než by si zřejmě představovali jejich předchůdci v 80. letech či oni samotní, avšak výrazně mladší v tomto období. Pozici hlavní vládní strany se SPD podařilo udržet i po volbách do Spolkového sněmu v roce 2002, přestože čtyřicetiprocentní hranici tenkrát nepřekonal. Rudo-zelená koalice však mohla pokračovat. Výsledek voleb do Spolkového sněmu v roce 2005 SPD téměř stačil na dosažení remízy s CDU/CSU a po volbách na pozici rovnocenného partnera ve velké koalici. SPD nicméně ztratila kancléřský post. Vzhledem k předvolebním očekáváním však sociální demokracie v roce 2005 dopadla až překvapivě dobře.

Trend klesající voličské podpory po roce 2005 pokračoval. V následujících volbách v letech 2009 a 2013 si SPD sáhla na dno. Podíl hlasů, který se sociální demokracii podařil získat, se pohyboval jen na úrovni okolo 25%.³⁰⁴ Zda byl tento propad důsledkem sociálnědemokratického vládnutí v letech 1998 – 2005, za které SPD nesla hlavní zodpovědnost nebo spíše vypovídá o postavení strany ve velké koalici a následně opozici po roce 2005 je nicméně tématem pro případnou jinou práci.

Výše sepsané řádky přináší odpověď na základní výzkumnou otázku této práce. Zároveň je v nich a především v předešlých kapitolách skryt i závěr ověřování v úvodu vyřčených hypotéz. Jejich konečné vyhodnocení je následující:

Hypotéza A), tvrdící, že SPD ve zkoumaném období zasáhly zásadní programové rozpory ohledně jejího směřování, se nepotvrdila. Ač byla některá témata z pohledu SPD sporná, strana nakonec vždy našla společné řešení, což jistě není znakem zásadních rozporů. Ani vznik WASG a její následnou kandidaturu s PDS ve volbách do Spolkového sněmu v roce 2005 nelze brát jako zásadní rozpor v rámci SPD, ač sociální demokracii poškodil. Hlavní sociálnědemokratické osobnosti zůstaly věrny SPD.

Hypotéza B), tvrdící, že tyto rozpory byly doplněny personálními spory, se potvrdila. Programové rozpory v rámci SPD sice nebyly tolik silné, personální třenice ale SPD provázely a oslabovaly po celá 90. léta.

Hypotéza C), tvrdící, že hlavními oblastmi, které SPD v období mezi roky 1990 a 2005 řešila, byly hospodářská a sociální politika, se potvrdila. Důležitou oblastí zájmu SPD byla však vzhledem k mezinárodnímu dění i zahraniční politika.

---

³⁰⁴ https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/BTW_BUND_09/ergebnisse/bundesergebnisse/;
https://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/BTW_BUND_13/ergebnisse/bundesergebnisse/.
Vyhledáno 5. 3. 2016.

Hypotéza D), tvrdící, že SPD se ve zkoumaném období politicky posunula do středu, se potvrdila. I z tohoto důvodu vznikl na levém okraji německého stranického spektra prostor pro úspěch Linkspartei a později Die Linke.

Seznam použité literatury a zdrojů

- Anda, B.; Kleine, R.: Gerhard Schröder: Eine Biographie. Berlin: Ullstein, 1998. ISBN: 3-548-33231-5.
- Decker, F.; Neu, V.: Handbuch der deutschen Parteien. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007. ISBN: 978-3-531-15189-2.
- Dowe, D.; Klotzbach, K.: Programmatische Dokumente der deutschen Sozialdemokratie. Bonn: Dietz, 1990. ISBN: 3-8012-0100-7.
- Egle, Ch.; Zohlnhöfer, R.: Ende des rot-grünen Projektes: Eine Bilanz der Regierung Schröder 2002 – 2005. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007. ISBN: 978-3-531-14875-5.
- Faulenbach, B.: Geschichte der SPD: Von den Anfängen bis zur Gegenwart. Mnichov: C.H.Beck, 2012. ISBN: 978-3-406-63718-6.
- Faulenbach, B.: Willy Brandt. Mnichov: C.H.Beck, 2013. ISBN: 978-3-406-65467-1.
- Fülberth, G.: „Doch wenn sich die Dinge ändern“: Die Linke. Kolín n. Rýnem: PapyRossa, 2009. ISBN: 978-3-89438-383-1.
- Gohr, A.; Seeleib-Kaiser, M.: Sozial- und Wirtschaftspolitik unter Rot-Grün. Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2003. ISBN: 3-531-14064-7.
- Lafontaine, O.: Das Herz schlägt links. Mnichov: Econ, 1999. ISBN: 3-430-15947-4.
- Leonhard, E.; Leonhard, W.: Die linke Versuchung: Wohin steuert die SPD. Berlin: be.bra Verlag, 2009. ISBN: 978-3-86124-633-6.
- Nachtwey, O.: Marktsozialdemokratie: Die Transformation von SPD und Labour Party. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften: 2009. ISBN: 978-3-531-16805-0.
- Nawrat, S.: Agenda 2010 – ein Überraschungscoup?: Kontinuität und Wandel in den wirtschafts- und sozialpolitischen Programmdebatten der SPD seit 1982. Bonn: Dietz, 2012. ISBN: 978-3-8012-4207-7.
- Niclauß, K.: Das Parteiensystem der Bundesrepublik Deutschland. Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2002. ISBN: 3-506-99457-3.
- Potthoff, H; Miller, S.: The Social Democratic Party of Germany: 1848–2005. Bonn: Dietz, 2006. ISBN: 3-8012-0365-4; 978-3-8012-0365-8.
- Schöllgen, G.: Gerhard Schröder: Die Biographie. Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 2015. ISBN: 78-3-641-15007-5.
- Walter, F.: Die SPD: Vom Proletariat zur Neuen Mitte. Berlin: Alexander Fest Verlag, 2002. ISBN: 3-8286-0173-1.

Seznam využitých internetových stránek

www.bpd.de

www.bundespraesident.de

www.bundestag.de

www.bundeswahlleiter.de

www.bundeswehr.de

www.destatis.de

www.faz.net

www.fr-online.de

www.gesetze-im-internet.de

www.gruene.de

www.labour.org.uk/

www.fes.de

www.ndr.cz

www.spd.cz

www.spiegel.de

www.tagesspiegel.de

www.thuringen.de/

www.wahlrecht.de

www.zeit.de